ISSN 1303-3972

İDOL

ARKEOLOJİ VE ARKEOLOGLAR DERNEĞİ DERGİSİ

3 Ayda Bir Yayımlanır

TEMMUZ - ARALIK 2003 Sayı: 18 - 19

"Memleketimizin Hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan ilmi bir surette muhafaza ve tasniflerinin ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'i lüzum vardır."

21 Şubat 1931 Konya-Gazi Mustafa Kemal

İDOL

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Adına Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN
Dernek Başkanı
Tel: (0.332) 322 28 94
(0.332) 241 01 06
Fax: (0.332) 381 89 58

Yazı İşleri Müdürü
Nurettin ÇELEM

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Cevdet BAYBURTLUOĞLU
Prof. Dr. Orhan BİNGÖL
Prof. Dr. Armağan ERKANAL
Prof. Dr. Fahri IŞIK
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
Doç. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Nurettin ÇELEM
Soner ATEŞOĞULLARI

Ön Kapak Resmi
Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları
Bodrum Sualtı Arkeoloji Yay. 2

Arka İç Kapak Resmi
Adak Steli Emirdağ, Afyon
27.4x15.5x5.1 M.S 2.3.yy.

Yazışma Adresi
P.K. 398 06042 Ulus-ANKARA

İletişim
arkeologlar@hotmail.com
Tel & Fax: (0.312) 310 08 76

Dernek Merkezi
Atatürk Kültür Merkezi
2 Nolu Alan
Hipodrom / ANKARA

Aidatlar ve Bağışlar için
T.C. Ziraat Bankası/Ulus Şubesi
255457 Nolu Hesap

Posta Çek Hesabı: Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği
1900323

Yapım
Mustafa ÜÇGÜL
Berkay Matbaacılık

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN..... 3

ARAŞTIRMA

Arkeoloji ve Cumhuriyetin 80. Yılı
Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN 4

Türkiye'de Sualtı Arkeolojisi Çalışmaları ve Alınması Gereken Önlemler
Prof. Dr. Mustafa şahin.....14

Antik Dönemde Doğumdan Evliliğe Sosyal Hayat
Bilal SÖGÜT 18

Binlerce Yıl Süren Bir Gelenek: Adak
Melek YILDIZTURAN.....27

Anadolu'da Bir Grup Gürcü Manastırı
Dr. Fahriye BAYRAM.....31

HABERLER

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nin VI. Olağan Genel Kurulu 01.06.2003 Tarihinde Yapıldı

Anadolu: Uygarlığın İncisi
Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, Sayı: 873, S:3

Hint Avrupa Dillerinin Köklerinin Anadolu Olduğu Ortaya Çıktı
Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, Sayı:873, S:2

İnşaat Kazısında Roma İzleri/Alanya, AA 10/12/2003

Arkeoloji Hazineleri Dünya Yolcusu...
Ankara, AA / 22 Ekim 2003

Yabancılara Çekim izni Kolaylaşıyor
Ankara, AA / 6 ekim 2003

Tarihi Eserler Müze Bekliyor
Nevşehir, AA, 7 Aralık 2003

1. Ramses Ülkesine Döndü
Kahire, AA / 27 Ekim 2003

"Türkiye'de Üç Büyük İmparatorluk: Hitit, Bizans ve Osmanlı" Sergisi Japonya'da Açıldı.....35

"Üç Ayda bir yayımlanır." ***ISSN 1303-3972***

"Dergide yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarına aittir."

Derginin basılmasındaki katkılarından dolayı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, ICOM Türkiye Milli Komitesi'ne, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Genel Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

Haziran 2003 te yapılan Olağan Genel Kurulumuzda seçilen yeni yönetim kurulu adına hepinize merhaba. Genel kurulumuz, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünün bahçesinde "camii köşk" diye bilinen kafeterya binasının önünde açık hava toplantısı şeklinde yapıldı. Hava çok güzeldi. Bu nedenle olacak genel kurula katılım sayısı ancak yeni yönetim ve denetim kurulu üyeleriyle yedeklerini seçecek kadardı. Halbuki her zaman olduğu gibi sempozyum tarihine eklenen bir tatil gününde bu genel kurul toplantısına en azından mesleki sorumluluklarının bilincinde olduğuna inandığımız meslektaşlarımızın katılımını beklerdik. Ankara'daki üyelerimizin bu toplantıya ilgisizliğine ise anlam veremiyoruz. Sayın Prof. Dr. Coşkun Özgünel başkanlığında iki senedir başarılı bir şekilde yönetilen derneğimiz gerek Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve gerekse Kültür ve Turizm Bakanlığı ile gayet olumlu ve uyumlu ilişkiler içinde bulunmuştur. Bu "Pax Romana'nın bile üyelerimizin genel kurula katılımını sağlayamamasının nedeni nedir acaba?

Avrupa Birliğine üye olmak yolundaki uğraşlarımızda en önemli görevlerden birisi de sivil toplum örgütlerine düşmektedir. Dış kaynaklı hibe veya kredilerle yürütülecek projelerde finansmanın temel koşullarından biri proje yönetimine ilgili sivil toplum örgütlerinin katılımının şart olmasıdır. Diğer bir anlatımla projelerin iki ayağı olacak kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri projeleri beraber yürütecekler ve yerel halk bundan ekonomik girdi sağlayacak. Bu doğrultuda genç meslektaşlarımızın kendilerini iyi hazırlamaları bir meslek kuruluşu olan derneğimize sahip çıkmaları ve katkılarda bulunmaları ülkemiz ve mesleğimizin geleceğinin yapılandırılması açısından son derece önemsenmesi gereken bir konudur.

Dünden bugünlere yansıyan meslektaş profilimiz, Avrupa Topluluğu dayatmaları ile belki bugün daha iyi kavrayabileceğimiz sivil toplum örgütü çalışmalarını hafife almakta ve hatta meslekteki kişisel çıkarları için zararlı görmektedir. Mesleğimizin yarınlarının planlanması için gösterilmesi beklenen dayanışmalar kişisel çıkar dayanışması olarak yürütülmekte, her politik iktidara uygun maskelerle oluşturulmuş "saadet zincirine" yeni halkalar ilave edilerek ve ya çıkarılarak düzenin devamı sağlanmaktadır. "Gideni iteklemek geleni eteklemek" geleneği mesleğimize ve dolayısı ile ülkemize büyük zararlar vermektedir. Bu aymazlığın sonucu olarak altıyüzbine yakın eserin müze envanterinden çeşitli nedenlerle düşülmesine, soygun yapılmamış müzenin kalmamasına ve televizyonlara çıkan asırlık müze depolarının utanç verici görüntülerine katlanmak zorunda kalıyoruz.

Görsel ve yazılı basında gündeme gelen, sayın Bakan Erkan Mumcu'nun da yakındığı bu görüntü acaba yeni radikal kararlara kamu oyunda bir zemin hazırlama hazırlığı mıdır? Bu konuda ilk akla gelen sit sahalarının daraltılarak satılması ve müzelerin yerel yönetimlere devredilmesi çalışmalarının yapıldığı duyumlarının gerçekleşme yolunda olmasıdır. "Kuruyan gölde saltanat kayığı yüzmez." Tüm meslektaşlar bir araya gelerek mesleki sorunlarımıza çözümler üretmemiz gerekmektedir.

Yeni Yönetim Kurulu adına hepinizi saygıyla selamlarım.
Yönetim kurulu üyelerimiz Prof. Dr. Ahmet TIRPAN, Prof. Dr. Mustafa Şahin, Şeniz ATiK, Doç.Dr.Fikri KULAKOGLU, Emine AYNUR, Nurettin ÇELEM, Soner ATEŞOĞULLARI

ARKEOLOJİ VE CUMHURİYETİN 80. YILI

Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN*

Arkhaios (eski) ve Logos (bilim), kelimeleri birleştirildiğinde "Eskinin Bilimi" olarak tanımlanır. Arkeoloji Halikarnassos'lu (Bodrum) Dionysos Roma tarihini anlatan eserine "Romaike Archeologia"adını vererek "Arkeoloji" deyimini ilk kullanan olmuştur. Bu bilim dalı dip tarihten itibaren, değişik coğrafyadaki toplumların yaşam biçimlerini somut kalıntılarıyla inceleyip şekillendirir, kısaca insanın kökenini araştırır.

Arkeolojinin metodunu da içeren bir tanım yapacak olursak, Arkeoloji; insanın antropolojik olarak ortaya çıktığı ilk andan itibaren, onun yaşam kavgası, inanç ve sanat adına ürettiği tüm somut değerleri arayıp bulan, bunları malzemesine, teknolojisine sanatsal özelliklerine göre kronolojik bir düzen içinde tarif ve tasnife tabi tutarak belgeleyen, bu belgeleri yorumlayarak insanlığın yaşam serüvenini aydınlatmaya çalışan bir bilim dalıdır. Kısacası katkılarıyla bizi bugünkü teknoloji ve kültür seviyesine ulaştıran atalarımızın emeğini metodolojik ve sistematik olarak inceleyen bir laboratuardır Arkeoloji. Bulguları ile kaybolmuş toplumları tarih derinlerinden çıkarır, onların yaşam biçimlerini canlandırarak yeniden inşa eder. İnsanlık tarihinin detaylarını şekillendirmek için devamlı, sınırsız ve karmaşık bir araştırma içindedir. Arkeolojik bulgular eski uygarlıkların tanıklarıdır; ait oldukları toplumların teknolojik sosyo-ekonomik, dinsel (teolojik) ticari ilişkilerinin zaman ve mekan içindeki değişken devamlılığının göstergesidirler. Bu nedenle eski eserler sanatsal özellikleri veya diğer bir deyimle estetik güzellikleri için değil birer tarihi belge oldukları için muhafaza edilirler. Bugün müze depolarında milyonlarca eser birer tarihi belge olarak özenle korunurlar. Bunların kendi içindeki ve dışındaki bulgularla analiz ve senteze tabii tutulması sonuçlarının çağdaş toplum veya kültürler ile ilişkisini ortaya konması arkeolojinin amacıdır. Bunu yapamaz isek çabalar soyut kavramlar olarak kalır. Bütün bunlar yapılırken ön yargılardan soyutlanmış ve geniş bir perspektif ile çalışmamız gerekir. Veriler daima yeniden değerlendirilmelere ve yorumlamalara açık olmalıdır.

Arkeolojik bulgularla insan yaşamının sürekliliğini kavramamız, yaşam felsefemizi daha anlamlı yapar. Geçmişi canlandırmak, onun sürekliliğinin yaşamımızda da değişerek devam ettiğini algılamak geleceği şekillendirmek için hedef belirlememize kısacası hayatımıza hayvansal içgüdü ile (yemek, içmek, çiftleşmek) çerçevelendirmek bencilliğinden kurtarıp toplumsal ve insani değerleri bilen ve hedefleyen fertler olmamız için yeni kapılar açar, kısacası bize insan olmayı öğretir.

Arkeoloji bir bilim dalı olarak 18 yy.da Winckelmann (1717-1768) ile başlatılır. Winckelmann M.S. 79 yılında Vezüv yanardağının külleri ve lavları altında kalan Pompei ve Herculaneum kentleri kazılarında bulunan eserleri yayınlayarak arkeoloji ve sanat tarihinin babası olma ünvanını kazanmıştır. 19 yy. da eski kültürlerin yağmalanmasıyla paralel olarak yürütülmeye başlanan ve bir kısmı halen daha devam eden arkeolojik kazıların sonuçlarının yayınlanması ile arkeoloji önem kazandı. Bu arada okunmaya başlanan Ön Asya ve Mezopotamya ve Mısır halklarının çivi ve hiyeroglif yazıtları da devreye girip bir çok yeni ve üstün medeniyetin "Sümer, Babil, Akad, Pers, Hitit, Mısır" tanınması o güne kadar bir mucize olarak tanıtılan Hellen kültürü ve onun devamı kabul edilen Roma kültürlerinin mucizeliğini ortadan kaldırdı.

Paleolitik çağ kültürlerinin bulunması "Fransa'da Somne vadisi İngiltere'de Devon mağaraları Türkiye'de Karain, İspanya'da Altamira mağaraları, İndus uygarlığı vb. bir çok merkez ile Kıtab-ı Mukaddes kronolojisinde "insanın yaratılış tarihi" olarak verilen M.Ö. 4004 yılının yanlış bir tarih olduğunun anlaşılması ise ayrı bir şok oldu. Bunlar gösterdi ki insanlığın kökeni ve kültür evrimi ile ilgili sorulara yanıt bulmak ele geçen her kültür katının zamansal boyutuyla tanımlanması ve karşılaştırmalarla yorumlanması ile mümkün olmaktadır.

Arkeolojinin sosyolojik ve siyasi tarih verileri hemen kavrandı. Sosyologlar açılan bu yoldan yürüyerek elde ettikleri sonuçlar ile kendi ulusal kültürlerinin temel taşlarını inşa ettiler. Sanayi devriminin felsefesi ve alt yapısını oluşturan sosyal bilimciler tamamen bu verilere dayanarak hedefler gösterdiler. Ülke yöneticileri insanlık tarihi deneyimlerini öğrenmenin geleceği şekillendirmek olduğu-nu görerek yeni politikalar geliştirdiler. Bu birikimleri hızlı eğitim programları içine aldılar. Ülkelerinin geleceğini emanet edecekleri kuşakları önce antik çağ kültürleri öğretisiyle donattılar. Arkeoloji enstitülerini hızla çoğaltarak dünyanın her yöresinde gelişmiş olan kültürlerin oluşturduğu yaşam biçimi, din, dil, ırk ve etnik köken farklılıklarını öğrenerek bunları kısa ve uzun vadeli dış politikalarını belirlemekte veri tabanı olarak kullandılar. Batılı sömürgeciler, ideolojik ihtiyaçlarına göre tarihi şekillendirmeye ve güncelleştirmeye başladı. Devrin politik çıkarlarına hizmet verecek ısmarlama bilim yapanlar türedi. Gerekli gördükleri yerde tarihi ve-rilere politik çıkarlara uygun profiller çizerek bir çok ülkeyi böldüler ve sömürgeleştirdiler.

İngiliz arkeolog Lawrance bugün Suriye sınırında ikiye bölünmüş Kargamış antik kentinde kazı yaparken bu araştırmalar gölgesinde yakından tanıdığı Arapları Osmanlılara karşı kışkırtarak bu toprakları bizden kolayca ayırdı. Müttefikimiz Almanlar Antiseminizm (Yahudi düşmanlığı) nedeniyle Hellenizme sarıldı.M.Ö. 146 yılında tarih sahnesinden silinmiş tarih boyunca bir devlet olamamış bir ulusu Troya, Tyrins, Mykenai (Schlimann), Rodos (Biliotti), Olympia (Kurtius), Semendirek (Conze), Knossos (Evans) da yapılan arkeolojik çalışmalarla ön plana çıkardılar.

Böylece 1800 sene kaybolmuş bir ulusun adını ve kültürünü kullanarak, Hıristiyan Anadolu halkını toplayarak, Osmanlı'nın kalbinde bir devlet kurdular ve bu toplama halkın başına bir Alman kral oturttular. Böylece tüm Balkanlar'ın Türklerden arındırılması politikasının ilk yarası açıldı. Sırada Türkleri Anadolu'dan da sürmenin gerekçelerini oluşturmak vardı. Önce onları Anadolu'ya yani Anadolu kültürlerine yabancılaştırmak gerekiyordu. Bu çok kolay olacaktı. Eğitim sistemimizde Anadolu kültürlerinin öğretisi yoktu. Anadolu'yu zaten tanımıyorduk. 700 yıldır yaşadığımız toprakların kültür tarihi ile barışık değildik. Bu nedenle bir çok antik kalıntı bizden değildi. Keferelerin ülkemize göz dikmesi, başımıza gelenler hep bu harabeler yüzündendi. "taşı toprağı alsınlar altınları bize bıraksınlar" "bizde taş çok, endişeye mahal yok" söylemleri altında rahatça alınan izinlerle, Osmanlı topraklarındaki antik eserler ve mimari yapıtlar Avrupa müzelerine taşındı.

Bir kısım Osmanlı aydınları bu yağmanın farkındaydı. İlk Türk Müzesi'ni1846 yılında Harbiye Anbarı olarak kullanılan

Hagia İreni Kilisesinde ama bir "silah müzesi" yani askeri müze olarak açtık. Bu müze 1868!'de Müze-i Hümayun adını aldı, müdürü ise Galatasaray Lisesi öğretmeni İngiliz Goold idi. Müze 1871 yılında Mahmut Nedim Paşa tarafından kapatıldı. 1872 yılında Ahmet Vefik Paşa tarafından tekrar açıldı. Yeni müdür Alman P. Pethien oldu, müze Çinili Köşk'e taşındı. İlk defa eski eserleri konu eden bir yasa "Asar-ı Attika Nizamnamesi" hazırlanarak yürürlüğe kondu (1874). Bu nizamnameye göre yabancılar buldukları eserlerin üçte birine sahip olacak, üçte ikisini ise satın alıp götürebileceklerdi, yurt dışına kaçırılan eserler böylece yasal bir kılıfta hazırlanmıştı. 1881'de müze müdürü ilk Türk müzecisi ve arkeoloğu olarak tanınan ressam Osman Hamdi Bey'dir.

Osman Hamdi ilk iş olarak nizamnamedeki zararlı gördüğü maddeleri değiştirdi "Asar-ı Attika Nizamnamesi"-nin 1973 yılına kadar 90 sene yürürlükte kalması kültür değerlerimize karşı ne kadar ilgisiz olduğumuzun bir göstergesidir. Osman Hamdi Bey'i Halid Ethem Bey ve Theodor Macridi Bey takip etti. Bu aydın kişilikler arkeolojik araştırmanın iç ve dış politikayı şekillendirmekteki önemini Avrupalılardan öğrenmişlerdi. İlk Türk kazıları başlatıldı (Lagina, Alabanda, Sidon, Alacahöyük, Nemrut) Rus ve Macar arkeoloji enstitüleri kuruldu. Fakat misyonerler boş durmadı, bu enstitüler kısa sürede kaptıldı. Osmanlıyı Anadolu'ya yabancılaştırmak için yeni ideolojiler oluşturmak gerek-iyordu. Anadolu kültürlerini araştırma enstitüleri açmak, müze kurmakta neyin nesi idi. Orta Asyalı Türkler yüzlerini doğuya dönmeliydi, gavur eserliri ile mi uğraşacaktık. Hedef Orta Asya olmalıydı, ırkdaşlarımızla ilgilenmeli idik. Bu politika ile Enver Paşa Orta Asya'ya gönderildi ve Osmanlı toprakları bölüşüldü. Hellenler Anadolu'yu işgale başladı. Sipariş bilimin (auftragwissenschaft) propaganda subayları iyi iş görmüşlerdi ama Atatürk'ü ve Türkün her koşul altında çözüm bulma refleksini hesaba katmadılar.

Atatürk Orta Asyacılık oyununu biliyordu. Batılılara aynı silahları ile karşılık verilmeliydi. Biz Anadoluluyduk. 800 yıldır buradaydık. Anadolu'da yaşamış tüm kavimlerin kimliğini taşıyorduk. Onların son temsilcisi idik ve hepimiz bu potada kaynamıştık. Yani Anadolucuyduk. Bu söylemleri kurumsallaştırmak gerekiyordu, Anadoluculuğu eğitimimizin ve dolayısıyla kültürel kimliğimizin en önemli göstergesi olarak ön plana çıkarmalıydık.

Tüm Avrupa ülkelerini işgal etmiş, Hıristiyan vatandaşları aslanlara yedirmiş, çarmıha germiş, putperest Romalıları lanetleyen Kilise 17. yüzyıla kadar Latince'yi bile yasaklamıştı. Bu baskı Avrupa hukuku, siyaseti ve sanatının temelini oluşturan Roma Kültürünü red etme nedeni oldu. Roma Kültürü diye bir şey yoktu, Roma Sanatını yaratanlar Hellenli kölelerdi.

Rönesans ve Arkeoloji araştırmalarla ortaya çıkan bulgular bilimsel sorgulama sürecini başlattı, anladılar ki hiçbir kültür kendi öncesinden soyutlanamaz, hakim kültürler diğer kültürlerin ürünü ve koruyucusu olur. Böylece tarih ve kültürel geçmişi ile barışan Avrupa Latince yapıtlara dört elle

sarıldı. Eski Pagan Kültürleri Kilisenin düşmanlığından kurtararak yollarını açtılar. Müslümanlığın da Anadolu'nun kültür tabanını oluşturan putperest, Romalılar, İyonyalılar, Karyalılar, Frigyalılar, Urartular, Hititler vd. ile düşman olmasının bir anlamı yoktu. Onları kültürel ve ulusal olarak özümsemiştik. Anadolu halkı asırlar boyu dilini, dinini, milliyetini değiştirerek her yeni siyasi erke ve kültüre uyum sağlamış, kendi değişkenliğini yaşarken yeni kültür ve yönetime de kendinden çok şey katmıştır. Bodrumlu Herodot ve Dionysos, Miletli Thales, Amasyalı Strabon, Adıyamanlı Lukian, İzmirli Homer, Demreli Nikolas vd. yaşadığı çağın idari, dini ve etnik yapısına bakmaksızın nasıl Anadolu ve dolayısı ile insanlık kültür tarihine katkılarda bulundularsa, Osmanlı ile devamlılığını sürdüren bu kültür birikimine, dinini, dilini, milliyetini değiştiren Mimar Sinan, İbrahim Müteferrika, Humbaracı Ahmet Paşa, Sokullu Mehmet Paşa gibi niceleri de büyük katkılarda bulunmuşlardı.

Avrupa Kültürünün kaynağı da Anadolu'ydu, oyuna gelmemeliydik, Anadolu Kültürlerinin sahibi bizdik, bu olguyu halka maletmek için kurumsallaştırmak gerekiyordu. Atatürk henüz bir tek bakanlık binası yokken, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini inşa ettirdi. Bu Fakültede Anadolu ve Yakın Doğu kültürlerini araştırarak Arkeoloji, Hititoloji, Akadca, Sümerce, Latince, Yunanca kürsülerini oluşturdu. "Türk Dil Kurumu"nu, "Türk Dili Kurumu" değil ve "Türk Tarih Kurumu"nu "Türk Tarihi Kurumu" değil, birer araştırma enstitüsü olarak kurdu. Bu kurumları değişebilecek siyasi baskılardan korumak için ekonomik özerklik verdi. Kendi mirasını bıraktı.

Cumhuriyetin ilk sanayi kuruluşlarına Sümerbank, Etibank isimlerini koydu. Hitit Müzesi açılmasına ön ayak oldu, bu doğrultuda artık Cumhuriyetin başkentinin sem bolü bile "Hatti Güneş Kursu" idi. Yurt dışına Arkeoloji, Dil ve Tarih konusunda ihtisas yapacak gençler gönderdi. Ekrem AKURGAL, Kemal BALKAN, Emre BİLGİÇ, Sedat ALP, Suat ve Samim SİNANOĞLU, Arif Müfit MANSEL, Halil DEMİRCİOĞLU vd. gibi dünya çapında bilim adamları yetişti. Türk Tarih Kurumunun projelendirdiği ve desteklediği Alacahöyük, Ahlatlıbel, Çankırıkapı,

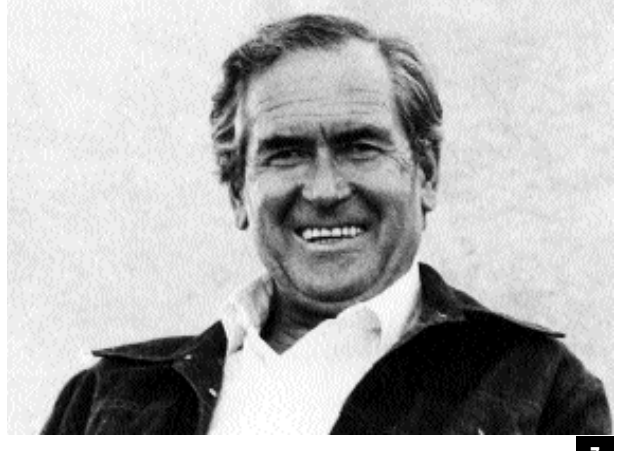

Trakya, Arkeoloji kazılarını başlattı ve hasta yatağında iken bile bunları görmek istedi.

Cumhuriyetin 80 yılına geldiği bugünlerde Anadolulu kimliği adına biz neler yaptık. Bizi Anadolu'ya yabancılaştırmak ve Doğuya doğru uzaklaştırmak isteyenler neler yaptı, bugün hangi noktadayız? Avrupa'da ırkçılığın lanetlendiği, Amerika'da din, dil, millet ve ırk ayrımı yapanların ağır cezalara çarptırıldığı bir devirde ülkemizde milliyetçilik adına ırkçılık ve dincilik yükselen değerler oldu. Solun çoğunluklu iktidar olduğu bir yönetimde her nasılsa aniden güçlenen bu ateşi kimler körüklemiştir. Tabi ki 18. yüzyıldan beri hazırlanan, Türkleri Avrupadan atmak için geliştirilen ve Sevr ile başarıya ulaşan Doğu Sorunu başlıklı Haçlı Politikaları, Atatürk'ün dur dediği bu politikalara karşı Atatürk 16 Devletini yıkmış, maceracı, göçebe ruhlu Türk ulusuna yeni bir felsefe ile Misak ı Milli'yi yani Anadolulu olmayı sunuyordu. Bu olacak şey değildi, hele hele çoğunluğun seçtiği sol bir iktidara kadar giden bu yolda yapılanlar neydi.

Türkler kendi eğitim sistemlerini kendileri bulmuş, kalkınmayı köyden başlatmak için "Köy Enstitüleri" kurmuştu. Üstelik bu enstitüler köylüsünün imece katkısıyla inşa ediliyordu. Ağa-İmam ortaklığına mahkum edilerek cahil bırakılan nüfusun %80'nini eğitmek, tüm dengeleri bozmak anlamına geliyordu. Avrupa asırlar boyu Osmanlıyla uğraşmıştı. Yeni, dipdiri, eğitimli Anadolu'ya alt kültürleri ile sahip çıkan bir Türk devletinden düpedüz korkuyorlardı. Yeni dünya gücü ABD için ise Türkiye, Doğu Bloğuna karşı bir sınır lejyonuydu. Yani parası ödenen askerlerden oluşan bir güç. Doğu Bloğuna, sıcak denizlere ve petrol yataklarına inmesini önleyen bir güç. Türkler zaten asker bir milletti, tarihin her safhasında, her coğrafyada herkesle savaşarak bu günlere gelmişlerdi ve asker kalmalıydılar. Asker Toplumlar, otoriteye alışkındırlar, kolay idare edilirler. Asker dediğin sorgulamaz, emir alır. Üstelik Pers imparatoru Kyros'un dediği gibi "rahat ülkenin askerleri savaşmaz". Halkı eğitmek, fabrikalar kurmak, demir yolları yapmak yani alt yapıyı millileştirmek, öz kaynak, olanak ve öncelikleri dikkate alarak çağdaşlaşmak, Anadolu kültür tarihini sahiplenmiş, Cumhuriyeti koruyacak güçlü bir orta sınıfı yaratmak neyin nesiydi. Kemalizm düşmanları Hilafet yanlıları, Amerikan Mandacıları, İngiliz Muhipler Cemiyeti üyeleri, İslahat Fermanından sonra Galata ve Pera'da yerleşen her Batılı ülkenin bütün kurumları, bankaları, okulları, kolejleri, hastanesi, itfaiyesi, otelleri ve hür mason (formasyon) locaları, araştırma enstitüleri ne güne duruyordu. İstenildiği zaman, istenildiği şekilde çağdaş olmalıydık, yüzyıllık "Doğu Sorunu" politikası buydu. Osmanlı borçlandırılarak bütün kurumlarına "bankasına, maliyesine, deniz ticaretine, gümrüklerine ve topraklarına" el konulmuştu. Cumhuriyet bu borçları ödemişti, 1855'te alınmaya başlanan bu borç 100 yıl sonra 1955'te tamamen ödenmişti. İşte ne yazık ki borçlarımızın bittiği bu tarihte ve de hiç ihtiyacımız yokken, bize tekrar borç verilmeye başlandı. Ne adına demir yolu yapımına son verip kara yolu yapımı, arkadan montaj otomotiv sanayi oluşturup iyi bir pazar oluşturmak politikası adına, silah ve uçak fabrikaları kapatılmalıydı. Nato üyesiydik, teknoloji geliştikçe elde kalan silahları vereceklerdi. Yeni silahlar istiyorsak parasını ödemeliydik. Bunun için kredi her zaman bulunurdu. Tabi yaramazlık yaparsak, en çok ihtiyacımız olduğu anda ambargolar uygulanacaktı. Jeopolitik konumumuz çok önemliydi. Dört bir yanımız düşman doluydu. Devlet istatistik Enstitüsü yabancıların finanse ettiği ortak projeleri yürütürken, barış gönüllüleri, yabancı enstitüler ve dernekler Anadolu insanının yaşam biçimini, dini inançlarını, mezhep ayrılıklarını, etnik kökenlerini feodal yapısını inceleyerek veri taban-

ları oluşturdular. Cumhuriyet aydınları kısa ve uzun vadeli politikalar için kontrol altında tutulmalı, Kemalizm karşıtı bağnazlık desteklenmeliydi. Mit ve polis teşkilatlarının paralarını yabancılar ödüyordu. Tabi tüm istihbarat bilgileri adına. Diğer taraftan yurt dışına gönderilen imamların parası da yabancılar tarafından ödeniyordu. Tabi Kemalizmi yıkacak cemaatlerin oluşturulması adına. Artık tekrar tekrar ısıtılıp soframıza sürülecek yemekler hazırlandı. Biri yazmaz ise diğeri yazar diye ceplere rengarenk bir sürü kalemler yerleştirilmişti. Çünkü siyaset, ticaret, politika üçgeni ile yetiştirdikleri yerli misyonerlerle gerekli gördükleri anda ülkeyi Bermuda Üçgenine çevrilebiliyordu. Halk olayları takip edemez, sebep sonuç ilişkisi kuramaz hale getirilmeliydi. Demokrasi kurumsallaşma demekti. Kurumlar alabilirdi, ama kurumsallaşmayacaktı. Kurum içi ve kurumlar arası yetki ve sorumluluklar kargaşası yaratılarak bakanlıklar ayrılıp birleştirildi. Aynı görevi üstlenen bir veya birkaç kurum oluşturuldu. Amaç birinin yapamadığını diğerine yaptırmaktı. Ama hiçbir kurumun düzgün bir teşkilat yasası çıkartılmadı. Böylece sorumsuz, yetkisi her sene başka bir kurumda görev alan yüzer, gezer, havuzda bekler, bankamatik memuru, menfaatina politize olmuş bir bürokrasi zümresi oluşturuldu.

Bu sonuca, adım adım ve Kemalizm devriminin kazanımları yıkılarak ulaşıldı. Önce eğitim sisteminden başlandı, kominist yetiştiren "Köy Enstitüleri" kapatıldı, kapatılma gerekçeleri arasında mimari yarışma sonucu belirlenen enstitü projelerinin "orak çekice" benziyor olması da vardı. Enstitüler kapatılıncaya kadar hayli mezun vermişti, öğretmen gibi öğretmenler yanında ülke gerçeklerini kavramış ve onları yapıtlarına yansıtan bilim adamları, sanatkarlar, edebiyatçılar, şairler yetişmişti. Bunlar Kemalist devriminin yılmaz savunucuları oldular. Tehlikeliydiler, takip edildiler, hapislere, sürgünlere gönderildiler. Bir de üniversite hocaları vardı, kara cüppeliler, sokakları aşındırıyorlar, kara Fatmalar gibi yürüyüp, gençleri kışkırtıyorlar, onlara "Go Home Yanke", "Nato'ya, Centoya, spor totoya" hayır gibi anlamsız sloganlar attırıyorlardı. Fruko'lar, Toplum Polisleri, Robotekler, çevik kuvvetler, özel kuvvetler, Mit, derin devlet, JİTEM, örfi idareler, ihtilaller, Muhtıralar, hukuğu yok sayan yasalar, kara paltolu beyaz çoraplılar, bir günde akaryakıtı, yağı, tütünü ortadan kaldıran, hükümet düşürüp, MC'ler kuran güçler hep birlikte vatanı savunmaya koştular. Gençler birbirini vuruyordu, "kalan sağlar bizimdir", Madımak, Maraş, katliamlar "bırakın gerçekler olgunlaşsın" profesörler, aydınlar, yazarlar, sanatkarlar, gazeteciler öldürülüyordu, "Her işe burunlarını sokmasınlar, bu ülkede bir şeyler değişecekse onu da biz yaparız".

Bunlar tam ortamıydı, "balık bulanık suda avlanır". Hortumcular, vergi iadecileri, sahte ihracatçılar, batık krediler, Lochead'le, ilaç ve reçete sahtecileri, vergi yüzsüzleri, ihale yolzuzlukları, yapmadıklarından para kazanan mütahitler. Bunlar vatanı çok seviyorlardı, elleriyle kollarıyla seviyorlardı, dudakları dilleri ile seviyorlardı, sevdikçe ihtirasları hat safhaya çıktı ve sonuçta buharlaşan milyarlarca dolarlık yetim hakkı ile milyarlarca dolar borcu nedeniyle, yabancıların insafına bırakılmış, çoğu zaman ay yıldızlı bayrağa sarılmış bir genç kız simgesiyle betimlediğimiz devletimiz.

Şimdi ne yapalım, vatanı satmayı yasalaştıralım. Tahkim yasası çıkarıp sanayi alt yapımızı ve topraklarımızı satalım. Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale, Eskişehir, Harran, Urfa, Ereğli satıldı bile. Şimdi yabancılar tarım yapıyor. Kıyıları satın alan turizm şirketleri kurtarılmış bölgeler ilan etti, "Türkler Giremez". Sit alanlarını satalım, yazık köylünün zilliyet hakkı var, 40 senedir kullanıyor. Ama nedense köylü bunları hep

birilerine satmış. O birilerinin de köyle hiç alakası yok. Tapuları yok. Ama kapı gibi muhtar senetleri var.

Şimdi ders almadığımız tarihe geri dönelim. İslahat fermanı ile toprağını, tarihini ve kültürünün bütün kurumlarını satışa çıkaran Topkapı Sarayından ayrılıp, Dolma Bahçe Sarayına yerleşen Osmanlının torunları olarak aynı noktaya mı getirildik. Yeni bir Sevr kapımızda mı?

Üniversiteler Bilim adına gençleri yetiştirip, yol haritası çizer. Özerklik diye bir silahları var. Her işe maydonoz oluyorlar. Bilim Şahın ayağına gitmezmiş, Şah bilimin ayağına gidermiş. Biz onları ayağa düşürelim de görsünler. Gerekirse soruşturalım, sürelim, süründürelim. Ders vermeyelim. Bir büyük adamımız "ben orduyu yedek subaylarla da idare ederim, odunu aday göstersem seçtiririm" demişti. Biz de üniversiteyi yardımcı doçentlerle idare ederiz. Bilimsel hiyerarşi de neymiş. Gerekirse bir gecede yüzlerce profesör yetişriririz. Alternatifsiz olmadıklarını anlasınlar. Paranın ve çıkarın yollarını gösterelim. Yeni düzenden nemalansınlar, gösterdiğimiz yolda yürüsünler.

YÖK kuruldu, Yöktörler bulundu, üniversiteler taşraya taşındı, taşralaştırıldı, şirketleştirildi, vakıflaştı. Şirketin de vakfın da başkanı rektör. Kabe YÖK, öğretim elemanları şirket işçileri, öğrenciler müşteri, parasız hiçbir hizmet yok. Şirket alışverişleri hep vakıftan yapılıyor. Vakıf devlet bütçenin önünü kestiği her türlü harcamaya yol açar, yurt dışı gezileri, ağırlama giderleri, makama hizmet edecek arabalar, özel okullar, özel yurtlar.

Bilim mi? Temel Bilimler. Fen Fakülteleri ve Edebiyat Fakülteleri adı üstünde bilimlerin temeli burada oluşturulur. Kimya, Botanik, Biyoloji, Genetik vb. olmazsa Tıp Bilimleri olmaz. Fizik, Kimya, Matematik olmazsa Mühendislik bilimleri olmaz. Edebiyat, Felsefe, Mantık olmazsa yazamazsın, çizemezsin, kendini ifade edemezsin, araştırma metotlarını oluşturamazsın. Kısaca anlayamaz ve anlatamazsın. Arkeoloji, Sanat Tarihi, Tarih, Sosyoloji, Filoloji olmazsa insanlığı tanıyamazsın. Tarihsel refleksini oluşturamazsın. Komşuların ile yürüteceğin politikalarda şaşırırsın. Ülkeni dahi idare edemez, topluma yön veremezsin. Kısacası nereye gideceğini bilemeyen kültür temelsiz bir toplum yaratırsın.

Temel bilimlerin önünü kesmek, tüm bilimlerin önünü kesmek anlamındadır. Temel Bilimsiz bilim, başkalarının yaptığını sınamaktan, taklit etmekten başka bir şey değildir. Her nasılsa YÖK yasasına girmiş, Edebiyat Fakültesi ve Fen Fakültesi kurulmadan bir üniversite kurulamaz. Yani temel bilimler olmadan bir üniversite olmaz. Tüm servis dersleri Fen Fakülteleri ve Edebiyat Fakülteleri öğretim üyeleri tarafından verilmelidir. Bu olacak şey değil. Masraf kapısı. Taşra üniversiteleri bilim için kurulmadı. Vakıf üniversiteleri için de büyük yük, bu fakültelerin müşterisi olmaz. Biz bunları birleştirip küçültelim. Fen-Edebiyat Fakültesi yapalım. Servis derslerini her fakülte kendi içinde çözümlesin. Orta öğretimde boş derslere kaymakamlar, avukatlar, bürokratlar girmiyor mu? Böylece birkaç bölümlü fen Edebiyat Fakülteleri kuruldu, önce sosyal bilimler çöktü. Dekanların hemen hemen hepsi Fen bilimciydi. Fakülteye ayrılan kısıtlı bütçelerin ve kadroların büyük kısmı fencilere harcanıyordu ve o da yetersizdi. Yeni bölümler açıp geliştirmek şöyle dursun. Doğu ve batı dilleri bölümleri kapanıyor, sadece İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerine öğrenci geliyordu. Fen-Edebiyat Fakülteleri mezunlarının öğretmen olabilmeleri de engellenince, öğrenci profili değişti. En düşük puanlı öğrenciler gelmeye başladı. Onlar da mecburiyetten "seneye tekrar sınavlara girerim, başka yeri kazanamazsam devam eder, bir üniversite diploması alırım" düşüncesindeydiler.

Dünyada benzeri olmayan bir eğitim programı oluşturuldu, Eğitim Fakültelerinden orta öğretime öğretmen yetiştirmek. Fen-Edebiyat Fakültelerine benzer bir yapılaşma (Matematik Bölümü, Edebiyat Bölümü, Fizik Bölümü, Sanat Tarihi Bölümü) ile Eğitim Fakülteleri eş değer ikinci bir Fen-Edebiyat Fakültesi miydi? Bu konuda yapısal (laboratuar, malzeme) ve akademik kadro olarak çok çok gerideydiler. Eğitim Fakültelerinin adı üzerinde "Eğitim Bilimleri" konusunda ihtisas vermesi, eğitimin çeşitli yaş gruplarında, çeşitli fiziksel ve kültürel yapıdaki öğrencilere, nasıl ve hangi metotlarla aktarılacağını öğretmesi yani değişik alanlarda pedagoji, formasyon konularında çalışması gerekmiyor muydu. Temel bilimler konusunda öğretmen yetiştirmeye başlayarak Fen-Edebiyat Fakültesi mezunlarının önünü kesen Eğitim Fakültesindeki hocalar şimdi akademik kariyerlerini hangi ihtisas alanına yönlendirecekti. Eğitim Bilimlerine mi, yoksa Temel Bilimlere mi?

Kısacası ülkemizde temel bilimleri yok etmek, eğitim sistemimizi çıkmazlara sokmak, eğitim dilini değiştirmek için yabancı ve yerli misyonerler hiç boş durmuyordu.

Atatürk devrimleri, Atatürkçü sloganlarla teker teker yok ediliyordu. Tarih ve Dil Kurumları artık Türk İslam Tarihi Araştırmaları Kurumu olmuştur. Orta Asya'ya Arkeolojik Araştırmalar yapmak için heyetler gönderiliyordu tabi ki arkeologları değil, çoğunlukla sanat tarihçilerdir. Çünkü onlar bölümlerinde dünyanın anladığı anlamda resim sanatı tarihi, heykel sanatı tarihi, mimarlık sanatı tarihi değil "Türk İslam Sanatı Tarihi öğretiyordu". Tıpkı ilahiyat fakültelerindeki, eğitim fakültelerindeki eşdeş kürsülerde olduğu gibi, yüzler Orta Asya'ya dönmüştü. Bu doğrultuda gençler eğitiliyordu. Atatürk'ün gösterdiği Anadoluculuk yoktu. Bu yolda arkeologlar yürüyordu. "Memleketin tapusunu yabancılara çıkarmak için kazılar yapıyorlardı", "halbuki Yunan eserleri Yunanistan'a, Roma eserleri Roma'ya gitmeliydi", "Hocaları Akurgal Yunanlılarla el sıkışıyor, dostluk ödülleri alıyordu", "Anadolu'daki putperest ve Hıristiyan yapıtlarını korumaya çalışıyorlar, sit kararları çıkartıyorlardı", "Antik yerlerde konserler vermeyin, festivaller düzenlemeyin, deve güreşleri yapmayın" diyorlardı.

Halbuki yerli ve yabancı misyonerler Türkleri Anadolucu Kemalist kültür anlayışından uzaklaştırıp, Enver Paşa gibi Orta Asya'ya göndermek, yeni bir Sevr alt yapısı oluşturmak için neler neler yapmışlardı. Eğitim sistemimizin hiçbir aşamasına Anadolu kültürleri sokulmadı, sanat tarihi derslerini sanat tarihçiler verirdi, onlar öğrenmedikleri Anadolu sanatını zaten öğretemezdi, arkeologlara ise öğretmenlik yasaklanmıştı.

Kültürün de bakanlığı mı olurdu, protokolde ve bütçede en son sıraya atın, Başbakanlığa bağlayalım, Milli Eğitim Bakanlığı'na, Gençlik Spor Bakanlığı'na, Turizme bağlayalım yok olmadı tekrar Kültür Bakanlığı yapalım, gene olmadı gene Turizme dönelim, Genel Müdürlükleri ayıralım, olmadı birleştirelim, hepsini havuza atalım, beklesinler, amaç kültür kurumsallaşmasın.

Aman, Bakanlık merkez teşkilatı içine bir tek arkeolog bürokrat girmesin zihinleri çeler. Hatta başlarına bir de koleksiyoner genel müdür atayalım, anlasınlar ki kültür varlıkları demek hobi demek, koleksiyonculuk demek, definecilik demek, turizm demek, müzayedecilik demek, kısacısı yetiştirilmek istenen zihniyet tüccar zihniyeti.

Arkeologlar, Atatürk'ün gösterdiği yolda yürüdü. Bugün Avrupalılarla boy ölçüşebilen yegane bilim dalıdır arkeoloji. Ama maalesef bugün, bizim zihinsel ve kültürel miras olarak ve kimliğimizin vazgeçilmez bir öğesi olarak kabullendiğimiz Anadolu Kültür kimliği yukarıda sıraladığımız bir çok neden ile toplum tarafında kabul

görmemektedir. Avrupa Birliği'ne girmek istediğimiz, uyum paketlerini kabul ettiğimiz bu aşamada, uyum paketlerinin en önemli ortak paydası da Anadolulu kültür kimliği olmalıdır. Çünkü tüm Avrupa, kültürünün kaynaklarının Anadolu olduğunu biliyor. Bu kültür Müslümanlığın veya Hıristiyanlığın kültür sahiplenmesi değildir. Çünkü, Antik Çağ kültürleri ne Hıristiyan ne Müslümandır. Onlar insanlık tarihinin ortak kültürüdür. Tüm Anadolu Kültürlerinin fiili ve politik temsilcisi ve mirasçısı artık biziz ve ulusal kimlik arayışımızda bu kimlikten vazgeçersek Atatürk'ün izinde değil, Enver Paşa'nın izinde bizi Orta Asya'ya yollamak için hazırlanan yeni Sevr'lere imza atarız.

Avrupalıların tarihi kabukları kazıyarak Osmanlı topraklarını bölmeye yöneldiği andan itibaren savunma refleksi alarak düşman gördüğümüz Hellen, Roma ve Bizans kültürleri ile barışma çabalarımızı hızlandırmalıyız. Onları, yabancı kültürleri ve tarihleri gibi görmenin, zihinsel yanılgımızdan kurtulmalıyız.

Politik senaryo gereği Avrupalılara bir mirasçı gerekiyordu, tarih derinliklerindeki en uygun isim Hellen idi, Hıristiyan Osmanlıları bir coğrafyada toplayarak yeni bir devlet kurup, işte Anadolu'nun mirasçısı bu dediler. Ama Hellenler Pagandı ve tarih boyunca bir devlet olamamışlardı, çaresiz iyi denizci ve tüccardılar, bu sayede dilleri ticaret dili olarak Akdeniz'in bütün kıyılarında kullanılıyordu, zamanla kültürel iletişim dili oldu. Tıpkı Latince'nin Farsça'nın Arapça'nın olduğu gibi. Örneğin Selçuklular Farsçayı, Osmanlılar medreselerde Arapçayı kullanıyorlardı. Mevlana'nın İbni Sina ve hatta Osmanlı padişahlarının bu dillerde eserler vermesi bir etnik kökeni ifade etmiyordu. Karyalı Herodot, "Hellenler havuz kenarında kurbağalar gibidir, zoru görünce suya atlar kaçarlar" dememiş miydi. Churchil "Hellenlerin coğrafi, tarihi ve ırki olarak Kıbrıs üzerinde hiçbir hakkı yoktur"dememiş miydi. Homeros, " Truva savaşlarında Hellen öncesi Hellas'ta yaşamış Akhaları anlatmıyor muydu". Hellenler Akhalıların topraklarını işgal edip, Akhaları köle yapmamış mıydı. Atina'nın ismi bile Hellen öncesi bir isimdi. Tanrıları Hellen öncesinde var olan Anadolulu Pagan inanç sistemi, niçin Hellen mitolojisi olarak tanıtılıyordu. Tanrıların yaratılışını anlatan Hesiodos, Anadolu kökenli değil miydi. 100 m uzunluğu 100'ün üstünde devasa sütunlu Samos Hera, Didim Apollon, Efes Artemis Tapınakları Lidya Kralı Kroisos'un armağanları ile Lidya topraklarında inşa edilirken Hellas'ta hangi tapınaklar vardı? Truva'nın, Efes'in, Perge'nin, Milet'in isimleri Hitit İmparator tabletlerinde geçerken, Hellenler diye bir devlet var mıydı? Bunlar nasıl bir mirasçı diye sorgulayan yok

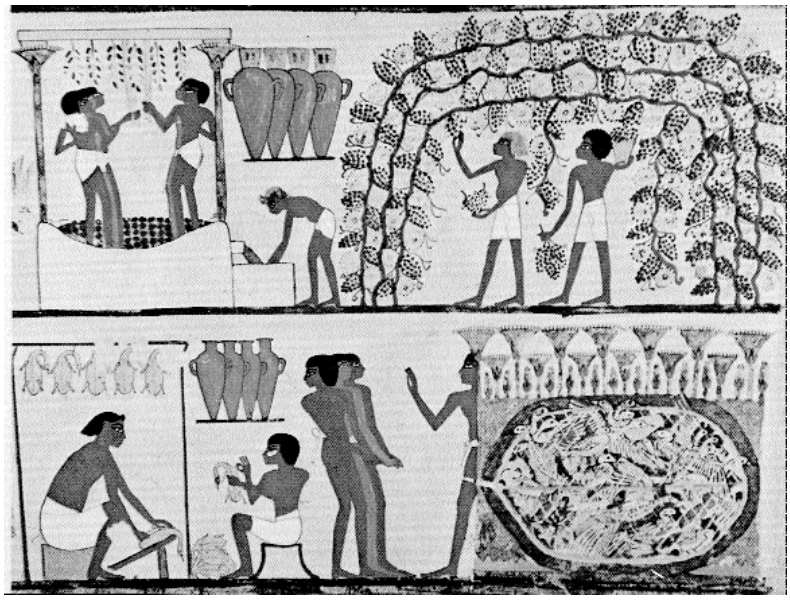

muydu? Siz barbarsınız, diliniz ve ırkınız farklı diye Hellenlerin Olimpiyatlara kabul etmedikleri Makedonyalılar tüm Hellas'ı ele geçirip oradan Anadol'ya, Mısır'a Hindistan'a kadar gidip Pers ve Makedon karışımı Hanedanlardan oluşan yeni bir devir açmamış mıydı, bu devirde kurulan Bergama Krallığı, Bithinya Krallığı, Kommagene Krallığı, Pontos Krallğı, Kapadokya Krallığı, Seleukos Krallığı, Ptolemaioslar, Hellas'taki Makedonya Krallığı ne hanedanları ne de etnik kökenleri ile Hellenliydi, ama Alman tarihçi Droysen bu devre Hellenistik Devir deyince tüm bu krallıklar ve eserleri Hellenli oldu. Daha sonra Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğunun bir Roma Sanatı olduğu bile uzun müddet kabul görmedi. Roma Sanatını yaratanlar, Hellenli kölelerdi. Roma ikiye ayrıldı, Constantin'in kurduğu yeni başkent önce Nova Roma oldu, sonra Constantinapole Anadolu halkı artık Doğu Romalı idi. Yani Selçuklu ve Osmanlıların Rum dediği Hıristiyanlığı ve Romalılığı kabul etmiş Anadolu halkı, ama bu Roma Devleti deyimi politikaya ters geliyordu. Tarihe yeni bir isim gerekti, kıyıda küçük bir liman vardı, adı Bizantium. Devletin ismi Bizans olarak tarih sayfalarına yazıldı. Tıpkı Hellenistik Devir gibi bu devrin adı da Bizans Devri idi. Rumlar esasta Romalı değil Hellenli idi ve Bizans'ın mirasçısı idiler. Bu işe çok kızdık, Bizans adını bile ağzımıza almadık, üniversitelerimize sokmadık, lanetledik, fetih günleri düzenledik.

Doğu Roma mirasının sahibi olmak, bilim ve kültür toplumu olmaktan geçer, önce onu diğer Anadolu kültürleri ile birlikte zihinsel olarak kabullenmek, araştırmak, üniversitelerimizin ilgili disiplinlerinde kurumsallaştırmak zorundayız.

Bugün dünyanın hemen her yerinde arkeolojik çalışmalar giderek daha da yoğunlaşmakta ve ihtisas sahaları giderek genişlemektedir, dünya üniversiteleri içinde Arkeoloji Bölümü olmayan üniversite artık yok gibidir.

Anadolu kültür tarihinin sahip olduğu kültür kronolojisi göz önünde bulundurularak, bugün Arkeoloji Bölümleri, Prehistorik Arkeoloji, Ön Asya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji, Orta Çağ Arkeolojisi ve su altı arkeolojisi ana bilim dallarının biri veya bir kaçında öğrenci alarak interdisipliner bir öğretim yapmaktadır. Almanya dahil olmak üzere bir kısım Avrupa ülkeleri bu branşlaşmayı bizden örnek alarak uygulamaya koymuşlardır. Bugün YÖK'te bilinmeyen bazı güçler, tüm bu disiplinleri kapatıp, Arkeoloji Bölümü adı altında tek bir eğitim programı uygulanması emrini verdiler. Öyle anlaşılıyor ki Arkeoloji Bilimi de sıradanlaştırılacaktı. Artık çok olmuştuk.

*Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Başkanı

TÜRKİYE'DE SUALTI ARKEOLOJİ ÇALIŞMALARI VE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN*

Tarihçe:

Yaklaşık 40 yıldan beri ülkemiz kıyılarında değişik sıklıkta arkeoloji amaçlı sualtı kazı ve araştırma çalışmaları yapılmaktadır. Kıyılarımızın büyük bir bölümünün Akdeniz'e komşu olması ve Mısır'dan başlayıp Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya uzanan ticaret yolunun üzerinde bulunması, antik çağlar boyunca bu bölgenin deniz ulaşımı konusunda aktif rol oynamasına neden olmuştur.

Kalkolitik dönemden beri deniz yolu ile tacirlerin seyahat ettikleri bilinse de, yurdumuzda ortaya çıkartılan en erken tarihli buluntu Geç Tunç çağına tarihlenen Kaş yakınlarındaki Uluburun Batığı'dır. Mısır ile Girit Adası'nda gelişen Minos Uygarlığı arasındaki yakın ticari ilişkiler ve denizcilerin çoğunlukla kıyıları takip ederek yolculuk yapmak zorunda olmaları, Mısır'dan hareket eden gemilerin Doğu Akdeniz'e, oradan da Kıbrıs üzerinden güney kıyılarımızı takip ederek Girit Adası'na ulaşmalarını gerektirmiştir. Böylece Nil Deltası'ndan Batı Akdeniz'e doğru Anadolu kıyıları üzerinden sürekli bir deniz trafiği söz konusu olmuştur.

Demir Çağı'nda Mısır'ın deniz ticareti üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde Doğu Akdeniz'de yaşayan Fenikeliler ve bunlara atfedilen yeni denizcilik teknolojileri, deniz ulaşımının ve dolayısıyla da deniz ticareti ile ilgili ilişkilerin Fenikeliler eliyle yürütüldüğünü görüyoruz.

İ. Ö. 8. yüzyılın ortalarına doğru başlayan kolonizayon hareketleri Yukarı Ege, Marmara ve Karadeniz kıyılarımızın da ticaret yolu ağına dahil edilmesinde etken olmuş ve böylece Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz'de olmak üzere tüm kıyılarımızda deniz trafiği sürekli artan bir seyir göstermiştir. Bu da kıyı kentlerinin çok kısa bir sürede gelişmesi ve zenginleşmesindeki en önemli etkenlerden birisidir. Dolayısı ile en zengin ve gelişmiş antik kentlerimizden hatırı sayılır çoğunluğunun kıyılarımızda veya denize uzanan nehir veya ırmak kenarlarında bulunması bir rastlantı değildir.

Denizcilik etkinlikleri Orta çağda da devamlılık gösterse de, sayıca artan korsanların saldırıları denizlerde ve kıyılarda güvenliği tehdit etmiş ve insanlar kıyı kentlerini terk ederek daha güvenli iç bölgelere doğru göç etmişlerdir. Osmanlı devrinde denizlerde güvenliğin sağlanması deniz trafiğinin tekrar artış göstermesinde etken olmuştur.

Bu kısa tarihçeden de anlaşılabileceği gibi, kıyılarımız denizciliğin başladığı en erken dönemlerden günümüze kadar kesintisiz bir şekilde önemli ticaret yolları üzerinde yer almıştır. Özellikle ilkbahar, sonbahar ve kış mevsimlerinde ani ve hızlı büyüyen fırtınalar kıyılarımızda-çoğu da ulaşılabilir derinliklerde-çok iyi korunmuş olan çok sayıda batık olmasına neden olmuştur. Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen batık buluntuları, özellikle Uluburun Batığı, Adana

M.S. 7.yy. Yassı ada Bizans Batığı'nda bulunan ağzı tapalı amphora

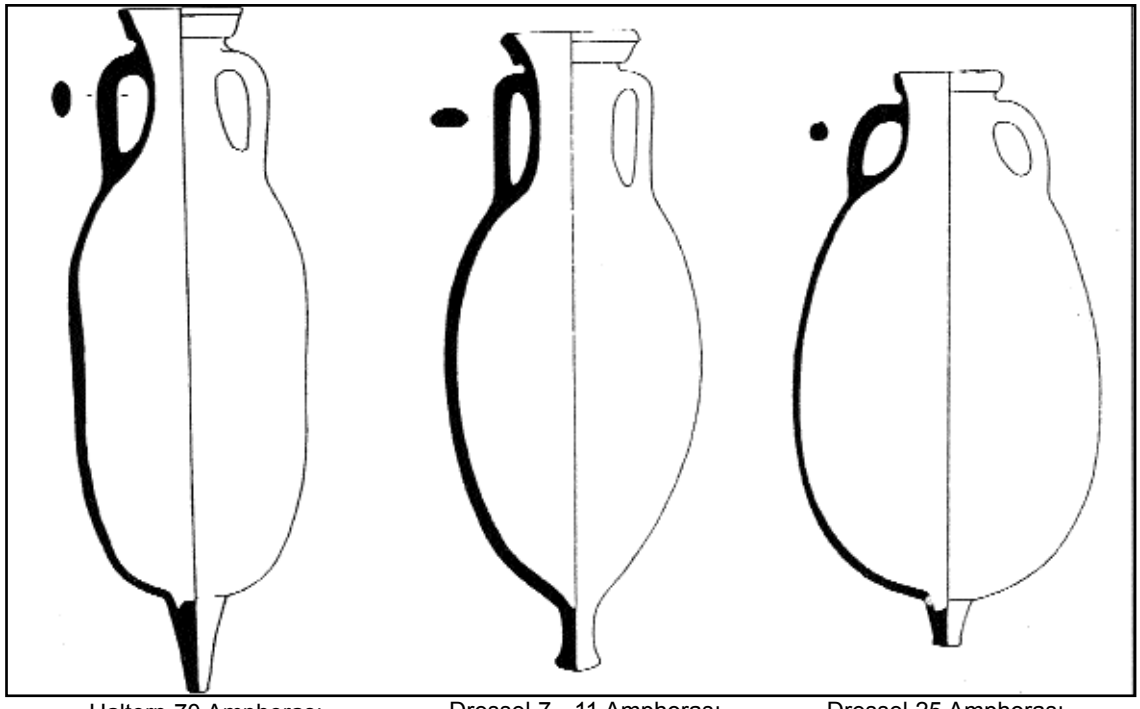

Haltern 70 Amphorası
M.Ö. 1.yy. ortası - M.S. 1. yy. ortası

Dressel 7 - 11 Amphorası
M.Ö. 1.yy. sonu

Dressel 25 Amphorası
M.Ö. 1.yy.

ve Samsun Arkeoloji Müzeleri'nde korunan ve balıkçılar tarafından tesadüfen ele geçen bronz heykeller günümüzde bilenen önemli deniz altı buluntularından sadece birkaç tanesidir.

Yapılması Gerekenler:

T.C Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 07.03.2000 tarihinde dağıttığı 1974 sayılı yazı ile yurdumuzda bulunan arkeolojik zenginliklerimizin başka hiçbir ülke ile kıyaslanmayacak kadar ender olduğunu bir kez daha onaylamış ve önümüzdeki 20 yıl hedef alınarak yapılacak kazılarda kimlerin kazı başkanı vasfını taşıyabileceğinin veya kimlerin yüzey araştırması yapabileceğinin kriterleri belirlenmiştir. Buna göre, kazı başkanı olmak isteyenlerin en az doçent unvanına sahip arkeolog veya konusu ile ilgili olmak kaydıyla sanat tarihçi, prehistoryen veya antropolog olması gerekmektedir. Bu meslekler in dışındaki mimar, şehir plancı, filolog. etnolog, tarihçi, eskiçağ tarihçisi vb. gibi disiplinlerinden olan bilim adamlarına, halen kazı yapanlar hariç olmak üzere, kazı başkanlığı verilmemesi kurala bağlanmıştır. Yüzey araştırması yapmak isteyenlerde ise en az yardımcı doçent düzeyinde akademik kariyer beklenmektedir.

Buna karşın bugüne kadar yurdumuzda kimler sualtı araştırmaları ve kazı çalışmaları yapmıştır ve de yapmaktadır? Cevap ne yazık ki bunların çoğunlukla yukarda kriterleri belirlenen disiplinlerden olmadıklarıdır. Bu konuda ODTÜ-Sat'ın Internet sitesini ziyaret etmek verilecek örnekler açısından yeterli olacaktır. 1985 yılında bir grup ODTÜ öğrencisi ve öğretim elemanı tarafından kurulan ODTÜ Sualtı Topluluğu (ODTÜ-SAT), kendi tanımlarına göre ODTÜ Rektörlüğü bünyesinde Spor Müdürlüğü'ne bağlı bir öğrenci örgütüdür. Kendilerine temel ilke olarak, "Türkiye'nin kıyıları ve iç sularındaki tarihi, kültürel ve doğal değerlerin araştırılması korunması ve tanıtılmasını" seçmişlerdir. Batıklar, **sualtı arkeolojisi (!)**, denizcilik tarihi gibi kültürel değerleri araştırma konularını amaçları arasında belirlemişlerdir. Bundan dolayı da BAG'ı yani "Batık Araştırmaları Grubu'nu" kurmuşlardır. Sinop Sualtı Yüzey

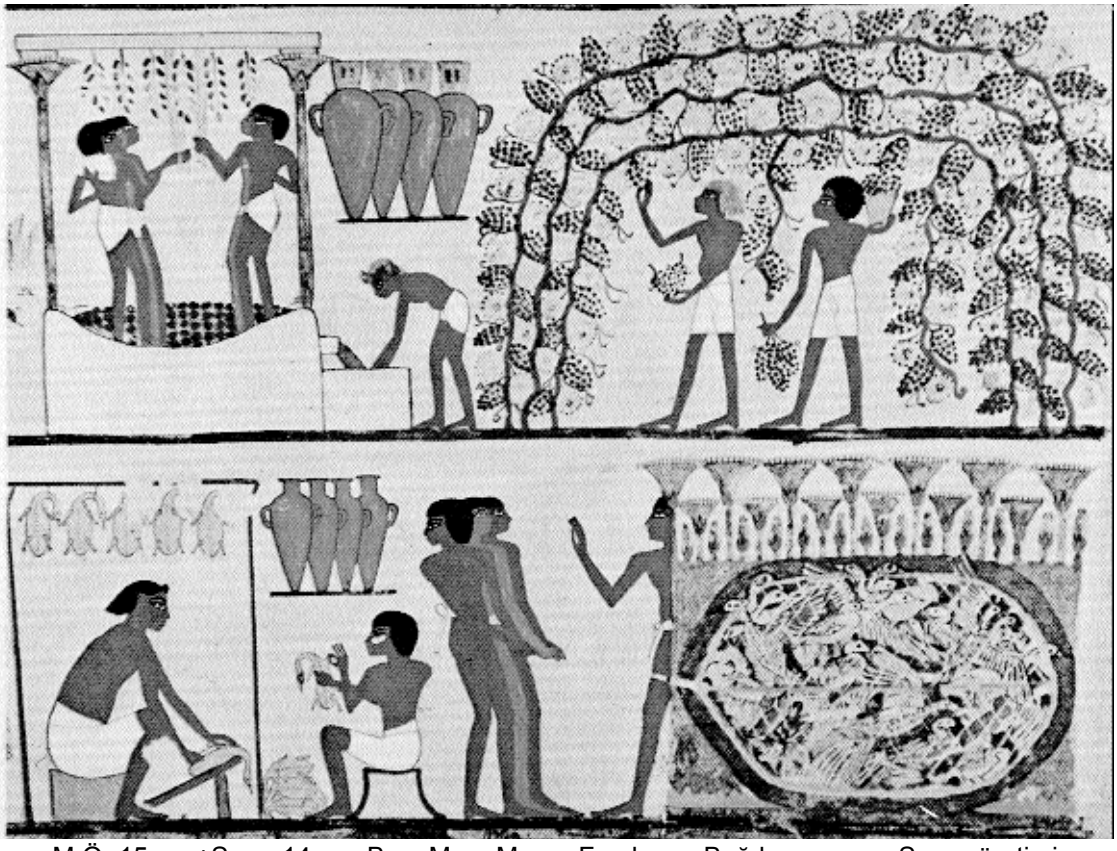

M.Ö. 15.yy. +Sonu 14. yy. Başı Mısır Mezar Freskosu. Bağ bozumu ve Şarap üretimi

Araştırması, Çeşme Osmanlı-Rus Savaşı Batıkları Sualtı Yüzey Araştırması, Seferihisar Myonessos Antik Kenti civarında Arkeolojik Keşif Dalışları, Van Gölü Arkeolojik Keşif Dalışları, Bafa Gölü ve Çevresi Sualtı Yüzey Araştırması, Babakale, Tekirdağ, Marmara Adası, Datça-Burgaz'da yapılan arkeolojik kazıların ve araştırmaların, sualtı yüzey araştırmalarında destek çalışmaları, 1992'den beri devam eden Kilikya Kıyıları "Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları" konulu çalışmalar etkinlikleri olarak sıralanmaktadır.

SCUBA (Self Containing Underwater Breathing Apparatus=Kendi Kendine Yetebilen Sualtı Solunum Donanımı) konusunda son yıllarda yapılan önemli keşifler insanların sualtı çalışmaları yapmaları konusunda çok önemli avantajlar sağlamıştır. Günümüzde bu eğitimi alan her meraklı da, yukarıda sadece bir örneğini gösterdiğimiz gibi, ne yazık ki kendisinde sualtında arkeolojik bir çalışma yapabilme hakkını görmeye başlamıştır.

Yukarıda özlüce de olsa ortaya koyduğumuz gibi, yurdumuzun toprak üstünde olduğu kadar, kıyılarımız boyunca sualtında da zengindir. Buna karşın her nedense bu kültürel miras günümüze kadar -Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve kendi imkanları ile bu işe gönül vermiş az sayıdaki arkeolog kaideyi bozmaz ise- göz ardı edilmiştir.

Bu konuda Kültür Bakanlığı'nın kültür politikası kadar, ne yazık ki üniversitelerimiz de suçludur. Kars'tan Edirne'ye kadar birçok üniversitede arkeoloji bölümleri açılırken, "İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde birden fazla arkeoloji bölümünün olduğunun altı çizilmelidir" ağırlık toprak üstüne verilmiş, sualtı kıyı kentlerimizdeki üniversiteler de dahil olmak üzere yetersiz kalan birkaç girişim dışında her nedense bu konu ihmal edilmiştir. Bunda belki de önde bir prototipin olmaması ve maddi imkansızlıklar önemli rol oynamıştır.

Bizim Yaptıklarımız:

Selçuk Üniversitesi'nde 1996 yılında Arkeoloji Bölümü çatısı altında olmak üzere Sualtı Arkeoloji Anabilim Dalı'nın kurulması konusunda girişimler başlatılmıştır. Yüksek-öğretim Kurulu Başkanlığı'nın 14.02.2000 tarih ve 2879 sayılı yazıları ile bu istek uygun görülmüş ve aynı yıl Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü bünyesinde, başkanlığında "Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı" kurulmuştur. Anabilim dalının ilk etkinliği Türkiye Sualtısporları, Cankurtarma, Sukayağı ve Paletli Yüzme Federasyonu ile irtibat kurarak bir grup arkeoloji öğrencisine SCUBA kursları açmak olmuştur. SCUBA kursları eğitimin sadece ilk basamağını oluşturmaktadır. Bunun dışında adaylara sualtında tespit ve kazı çalışmakları ve bu konuda geliştirilen son teknolojiler, yüzeye çıkartılan malzemenin restorasyon ve konservasyon çalışmaları, karşılaşılabilecek buluntulardan önemli olanların önceden tanıtılması gibi teknik bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda 2003-2004döneminde lisansüstü programı açılmış ve 5 öğrenci kabul edilerek eğitim çalışmaları başlatıl-mıştır. Kıyılarımızda Tunç çağından başlayıp günümüze kadar kesintisiz bir şekilde her döneme ait batıkların olduğu düşünülürse, neden eğitimin lisansüstü düzeyde başladığı anlaşılacaktır. Böylece Arkeoloji'nin (Prehistorya, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Klasik Arkeoloji) ve Sanat Tarihi'nin (Genel Sanat Tarihi, Türk ve İslam Sanatları, Erken Hıristiyan ve Bizans Sanatları) değişik dallarından öğrenciler temel eğitimlerini tamamladıktan sonra kendi branşları ile ilgili kültür varlıklarını su altında da araştırma fırsatını bulacaklardır.

Bu Konuda Daha Yapılması Gerekenler:

1- Bu konuda en önemli görev Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne düşmektedir. Çıkartılacak yeni bir yasa ile sualtı kültür varlıklarının araştırılması konusunda, su üstünde olduğu gibi daha ciddi kriterler belirlemeli, her SCUBA eğitimi alan kişinin sualtı araştırma yapma isteği hem kabul edilmemeli, hem de engellenmelidir. Unvanlı sualtı arkeologu bulmak başlangıç aşaması için zor olsa da, hiç değilse ivedi bir önlem olarak arkeolog veya yakın branşlardan olmayanların batık dalışı yapmaları kesinlikle engellenmelidir.

2- Özellikle kıyı kentlerinde bulunan üniversitelerimiz Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı'nı desteklemeli ve özendirmelidir. Böyle bir çalışmanın denize kıyısı olmayan bir ilimizde başlatılmış olması ve üniversitemiz yetkili organlarının çalışmalarımıza olan her türlü desteği her türlü taktirin üzerindedir.

3- Halihazırda bir sualtı sit haritası var olsa da, toprak üstü SİT alanlarında olduğu gibi, sanırım sualtında olanlar da aceleye getirilmiş, hatalı ve yanıltıcı SİT haritaları belirlenmiştir. Zira, profesyonel veya amatör dalgıçların ifadelerine göre, birçok alan kültür varlığı olmasına karşın SİT alanı dışında, birçoğu ise herhangi bir batık olmamasına karşın SİT alanı içindedir. Bu nedenle yeni kurulacak sualtı arkeolojik araştırma enstitüleri desteklenerek önümüzdeki on yıl içinde kıyılarımız daha ciddi bir şekilde taranmalı, sualtında bulunan kültürel zenginliklerimiz özelliklerine ve ait oldukları kültürlere göre süratle belirlenmeli ve oluşturulacak haritalarla bu alanlarda, uzman arkeologların başkanlığı veya refakati dışında, kesinlikle aletli dalışlara izin verilmemelidir.

*Selçuk Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Bşk.

ANTİK DÖNEMDE DOĞUMDAN EVLİLİĞE SOSYAL HAYAT

Bilal SÖĞÜT*

Günümüzde olduğu gibi, Antik Dönemde de insanlar hareketli bir günlük yaşam içerisinde sürüklenip gidiyorlardı. Farklı olan sadece yaşanılan mekan, kullanılan araçlar ve insanların hedefleriydi. Yalnız umutlar, sevgiler, heyecanlar, sıkıntılar ve daha iyi bir gelecek beklentisi hep vardı. Geceli gündüzlü verilen mücadelelerin tamamı, rahat bir hayat sürmek ve çocuklarına, iyi ve onurlu bir gelecek bırakmaktı. Bunun için çocukların iyi bir şekilde yetişmesi son derece önemliydi. En iyi kumaşların ona elbise olması, en meşhur hocalardan ders alma imkanının sağlanması, en kültürlü ve bilgili hizmetçilerin onlara ayrılması; çocuklarının kazanacağı itibar ve onların geleceği içindi. Böyle fedakar bir aile için çocuklarının agorada, gymnasionda ve tiyatrodaki başarıları, güzel hitabeti ve saygınlığının konuşulmasından daha sevindirici bir şey olamazdı.

İçine yaşanılan evler, belirli bir gelişim sürecine bağlı olarak değişmekle birlikte; bir veya birkaç odadan meydana gelen tuğla, kerpiç ve taştan yapılmış mekanlardı. Evlerde odalar bir avlunun etrafına yerleştirilmişlerdi. Günlük işlerin yapıldığı, yiyecek ve içeceklerin depolandığı, misafirlerin kabul edildiği ve yemeklerin yenildiği yerler birinci katta, kadınların akşam oturduğu odalar ve ailenin yatak odaları ikinci kattaydı.[1] Kadının dokuma tezgahı da üst katta bulunanlar arasındaydı.[2] Aile; anne, baba, çocuk ve kölelerden oluşmaktaydı. Baba, evin dışındaki işlerle ilgilenirken, anne ise kumaş dokumak, elbise dikmek ve ev işlerinin idaresi ile uğraşırdı. Babanın işlerine erkek, annenin işlerine de kadın köleler yardım ederdi.[3] Baba çiftliği idare etmenin yanı sıra zamanın büyük bir kısmını şehir merkezindeki agorada geçirir, buradaki kendisi gibi diğer kişilerle buluşup şehrin sorunları üzerine konuşurdu.[4]

Antik dönemde genelde ataerkil bir aile yapısı hakimdi. Buna ilave olarak, ailede anne, kız ve erkek çocuklar yasa karşısında eşit haklara sahip değildi. Kyrios (efendi) sıfatıyla baba ailenin mal ve mülkünü eksiksiz kullanma hakkına sahip olmasına rağmen onu serbestçe devredemezdi. Babanın ölmesi durumunda onun sahip olduğu hak, büyük oğula geçerdi. Eğer ailede erkek çocuk yoksa sahip olduğu her türlü miras (kleros), babasının erkek evlatlığıyla veya babasının en yakın erkek hısımıyla evlenen kız çocuğundan(epikleros) doğacak olan toruna geçerdi. Yine erkek bir varisin olmaması durumunda baba tarafının yakınlıkta ikinci gelen bir akrabasına verilmesini öngören, zorunlu bir miras yasası uygulanmaktaydı.[5] Bu miras olayı, kız ve erkek çocukların sahip oldukları haklar arasındaki farkı açık bir şekilde göstermektedir.

Evlilik sonrasında eşler, çocuk yapmak istemiyorlarsa, bitkisel ilaçlarla korunma yollarına gidiyorlardı.[6] O dönemde gebelikten korunma yollarının var olduğu bilinmekle birlikte,[7] bu konudaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Gebelikten korunmak için farklı yolların denendiği[8] ve hatta Lydialılar'ın bunu başardıkları bilinmektedir.[9] Greklerde kısır bir kadını kimse istemediği için, hamile kalabilen

bir kadının, gebelikten korunması daha önemliydi [10]

İsteyerek veya istemeyerek olsun,[11] çocuğun doğumundan sonra, onun ailede kalıp kalamayacağı babanın kararına bağlıydı. Doğumdan sonra bebeklerin kundaklanmasında bölgeler ve şehirler arasında farklılıklar vardı. Örneğin yeni doğan çocukların ciğerlerinin düzgün gelişeceğine inanılarak,[12] Atina'da çocuklar çapraz olarak sarılıp kundaklanırken, Sparta'da böyle bir uygulama yoktu.[13] Doğumdan sonra baba çocuğu büyütmek ya da büyütmemek hakkına sahipti. Hastalıklı veya zihinsel özürlü olması, ailede fazla çocuk bulunması ve o çocuğu büyütecek ekonomik güce sahip olunmaması durumunda, aile çocuğu terk edebilirdi.[14] Özellikle erkek çocuklarda önemli bir hastalık yoksa, bu çocukların yetiştirilmeleri hemen hemen kesindi.[15] Yalnız normal şartlarda bile, kız çocuklarının büyütülme oranı çok düşüktü. Bırakılacak çocuk eğer hastalıklı ise, uzak bir yerde ölüme terk edilirdi.[16] Şayet hastalıklı değilse, halka açık bir yere bırakılır ve böylece başkaları onu alıp büyütebilirdi.

Eğer baba yeni doğan çocuğun büyütülmesine karar verirse, ailenin büyüdüğünü göstermek üzere, evin kapısına erkek çocuk için zeytin dalı, kız çocuk için pamuk iplikleri ya da yün çilesi asardı. Ailede çocuğun resmen tanınması, doğumun beşinci veya onuncu gününde, dostlar ve akrabalar ile birlikte, aile içi bir kutlamada (amphidromia), çocuğun evde ocağın çevresinde dolaştırılması ile olurdu. Çocuğun adı da bu sırada verilirdi.[17] Antik dönemde çocuğa tek isim verilir (Sokrates gibi), benzer kişilerden ayırt edilmesi için de çocuğun ismine tamamlayan olarak baba adı (patronymikon) ve demos'unun (demotikon) sıfat biçimi eklenirdi.[18] Kızlara ise Glykera (şirin) veya Euphrosyne (sevinç) gibi isimler verilirdi. Bazen de erkeğe Hegesistratos

Resim 1: Hydria üzerinde Bebeği emzirip veya yıkadıktan sonra annesine uzatan bir dadıyı gösteren sahne (Jenkins 1993, 11'den).

Resim 2: Seramikten yapılmış biberon(Jenkins 1993, 10'dan). Üzerinde Grekçe **"İç, sakın düşürme"** yazmaktadır..

(ordu komutanı), kıza Hegesistrate ismi verilebilirdi.[19] İlk erkek çocuğa kural olarak baba tarafından dedesinin adı verilir ve bundan sonra çocuğun terk edilmesi yasal olarak mümkün olamazdı.

Anne çocuğunu emzirmek zorunda değildi. Hem emzirmek hem de bakımı için ilk günlerden itibaren bir süt anne[20] tutulurdu (Resim 1). Süt anne tutulduğu zaman çocuk günümüzdeki gibi biberonlarla da beslenirdi. En yaygın biberon formu yakın zamanlara kadar kullanılanlarda olduğu gibi muz şeklindeydi ve bunların orta yerlerinde bir doldurma deliği vardı[21] (Resim 2). Bebek büyüdükçe süt anne ile çocuk arasında bir yakınlık başlar ve böylece sütan-ne evdeki hizmetçiler arasında en saygın konuma sahip olurdu.[22] Duvar resimleri ve Atina'da Agora Müzesi'nde sergilenen özgün örneklere göre, bebekler için pişmiş toprak lazımlık[23] ya da yüksek oturakların kullanıldığı anlaşılmaktadır (Resim 3).

Çocuk üç yaşına geldiğinde, Dionysos onuruna Atina'da her yıl yapılan Anthesteria kutlamalarının üçüncü günündeki khoen bayramında, çocuğun başına taç giydirilir ve ona hediye olarak, üzerinde çocuklarla ilgili sahneler bulunan khous adı verilen bir kap verilirdi[24] (Resim 3). Muhtemelen bu hediye, bebeklik günlerinin sona erdiğini simgelemektedir.[25] Baba, phratria'daki tapınıcılarının yıllık bir bayramı olan Apaturia bayramının üçüncü günü bir kurban keser ve çocuğun evlilik ahdi altında olduğunu duyurmuş olurdu. Böylece çocuğun ismi phratria listesinde kayda geçirilirdi. Kayıt bu dönemde gerçekleşmez ise, çocuğun buluğ çağına (hebe) erişmesinden sonra, gençlerin saç kurbanı bayramı olan Apaturia bayramının üçüncü günü bir kurban kesilir ve baba tarafından çocuğun evlilik ahdi altında doğduğu ilan edilmiş olurdu.

Kız olsun erkek olsun, altı yaşına kadar çocuğun bakımı anne ve kadın hizmetçiler tarafından yapılır, bu döneme kadar baba yetiştirme ve bakıma hemen hemen hiç karışmazdı (Resim 4). Çocukların değişik oyuncakları olurdu.[26] En çok sevdikleri oyun-

Resim 3: Çocuğuna tuvalet eğitimi veren anne (Deighton 2000, Res.2'den)

caklar; çıngıraklar, pişmiş topraktan yapılmış neşeli ve tombul domuzcuklar, binicileri ile birlikte atlar, eklemeli kollu ve bacaklı bebekler, topaçlar, sandalyeler, kadınların yün işlerken kullandıkları dizliklerin küçükleri, bazıları tekerlekli küçük araba ve hayvanlar ile minyatür eşyalardır[27] (Resim 5). Eğer çocuklar ölürse, bu oyuncaklar mezarda yanlarına hediye olarak konulur, sağlıklı bir şekil-de büyüyüp çocukluklarını tamamlarlarsa bir tapınağa hediye edilirdi. Genellikle evde evcil hayvanlar beslenir, bunlardan köpek büyükler için en çok sevilen hayvan iken, çocuklar; kuş türü,[28] evcil ördek veya kaz ile oynamayı çok severlerdi. Ayrıca çocuklar, nazardan korunmaları için amuletlerle süslenilmekteydi.[29]

Genellikle erkek çocuklar yedi yaşına geldiklerinde sadık ev kölelerinden birinin yanına verilir[30] ve köle şehrin taş döşeli caddelerinde okuldaki derslerine giderken çocuğa refakat eder ve onu homoseksüel yaklaşımlardan ve doğabilecek tacizlerden korurdu. Aynı yaştaki kızlar ise Gynaikon'da annelerinin koruması altında kalmayı sürdürürlerdi. Kızlar nadir olarak evin dışındaki ilkokula gönderilirdi. Kadınların okuyup yazmaları alışılmış bir şey ise de, eğitim düzeylerinin düşük olduğu açıktır. Kadınlar için, daha çok pratik becerilere, örgü örme ve kumaş dokumanın öğrenilmesine daha çok önem verilirdi.[31]

Yedi yaşını geçmiş çocuğun görgü ve terbiye kurallarına uygun bir şekilde yetişmesini, okula gidip gelmesini, elinde boğumlu bir sopası ile dolaşan paidagogoslar sağlardı.[32] Yasal olarak çocuğun okula gönderilme zorunluluğu yoktu ama baba toplum içinde bunu zorunlu hissederdi.[33] Çünkü iyi

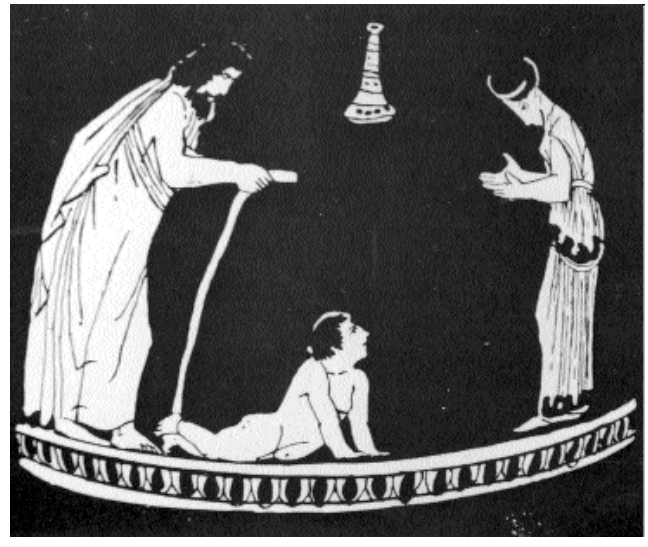

Resim 4: Çocuğuna tuvalet eğitimi veren anne (Deighton 2000, Res.2'den)

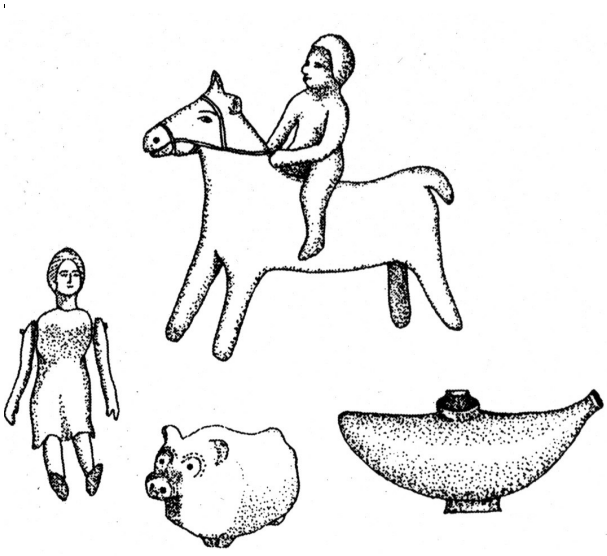

Resim 5: Çocuk oyuncakları: Figürün, bebek, çıngırak, biberon (Deighton 2000, Res.6'dan).

bir vatandaş olmanın başta gelen koşullarından biri okuma-yazma bilmekti.[34] Yalnız pek çok çocuk için evde verilenin dışında bir eğitim yoktu. Bir çocuk bilmesi gerekenleri öncelikle anne ve babasının yanında, çiftlikte, işlikte, kayıkta, pazarda öğreniyordu.

İlkokullar özel bir yapıya sahipti ve öğretmenlerin ücretlerini veliler öderdi. Herhangi bir sebeple okula gidemeyen öğrencinin ücreti tam olarak ödenmek zorundaydı.[35] Okula devam eden erkek çocuk şafak vakti kalkar ve kısa bir temizlikten sonra okulunun yolunu tutardı. Eğitimde üç temel esas vardı. Bunlar; çocuğun zekasını, müzik anlayışını, yeteneğini ve bedenini geliştirmesiydi. Okullardaki eşyalar evdekilerden farklı değildi ve esas olarak; okuma, yazma ve aritmetik ile ilgili ilk bilgiler (grammatistes), müzik (kitharistes) ve fizik (paidotribes) eğitimi verilmekteydi[36] (Resim 6). Okullar, ev gibi küçüktü ve sadece on ya da on iki öğrenci alabiliyordu.[37] Dersler basit odalarda yapılıyordu. Çocuklar okullarda bir tabure veya banka oturur, ezbere bir metin okuyorsa veya flüt dersi alıyorsa genellikle ayakta olurdu. En önemli derslerden birisi de Müzik'ti ve bu derste öğrenciler hem şarkı söylemeyi ve bir gruba karşı konuşabilmeyi, hem de bir müzik aleti çalmayı öğreniyorlardı. Grammatistes adı verilen öğretmenleri önce balmumu levhalar ve taş kalem kullanarak okuma yazma öğretir, sonra düzenli olarak Homeros'un 27.000 dizeden oluşan eserini okuyup ezberlenmesine geçerdi.[38]

Yazı, balmumu ile kaplanmış bir tablete stylos adı verilen sivri uçlu araçlarla yazılarak öğrenilirdi. Stylosun düzlenmiş diğer ucu ise yanlışları silmekte kullanılırdı.[39] Yazma konusunda ustalaşmış öğrenciler yazılarını bitkisel bir malzeme olan papirus üzerine yazmaktaydı.[40] Papirus pahalı bir malzeme olduğu için hiç boş yer bırakılmayacak şekilde doldurulurdu.

Kitaplar uzayıp giden rulolar halindeydi. Eğitimde önce kitaplar ve lyra gelir, onları at eğitimi ve mızrak atma gibi askeri talimler izler, sonra palaestraya (güreş alanına) çıkılırdı. Gün ortasında kadınsı banyo denilen kısa bir banyo yapılırdı.[41] Erkek çocuklar öğleden sonralarını gymnasiondaki talim alanında ve güreş meydanında (palaestrada) geçirirlerdi. Burada daha çok atletizm yapılmakta ve erkek çocuğa paidotribes tarafından verilen fiziksel eğitim, yetişme sürecinin en temel öğesi olarak kabul edilmekteydi.[42] Zengin çocukları palaestralara devam ederdi. Palaestralarda güreş gençlerin fiziksel gelişimi için önemli bir spordu. Koşu, cirit ve disk atma için gymnasionlarda bulunması mümkün olmayan geniş bir alan gerekiyordu. Böylece Paidotribes'ler öğrencilerini gymanasionların şehir dışındaki çalışma alanları olan

açık arazilere götürürlerdi.[43] Gymnasionlar aynı zamanda insanların buluşup konuştukları yerlerdir. Gezici profesörler diyebileceğimiz sofistler güzel konuşma sanatını ve diğer bilgileri burada göstererek anlatmaktaydılar.[44] Çocuklar banyodan sonra akşam yemeğini yer ve uyumadan önceki çalışmalarına dönerdi. Genellikle okulların şafaktan önce ve gün batımından sonra açık kalması yasaktı. Bunun da nedeni çocukların cinsel istekler için ilgi odağı olmasıdır. Aynı nedenlere bağlı olarak, bir öğretmen, öğrencilerinden hiçbirisi ile yalnız kalamaz ve öğretmen, eğitmen ya da okul müdürü olmadan hiç bir yetişkin okula giremezdi.[45]

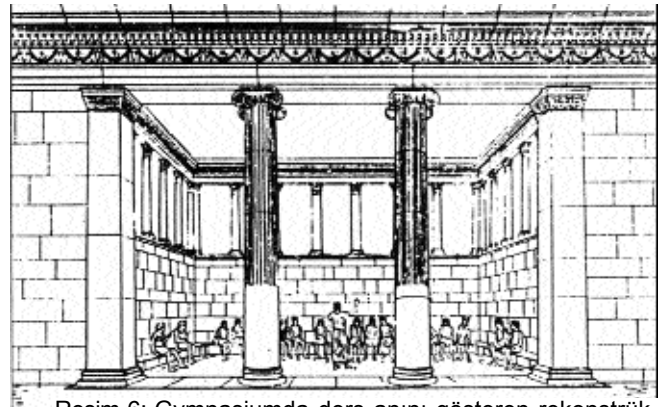

Resim 6: Gymnasiumda ders anını gösteren rekonstrüksiyon (Rumscheid 2000, Res.180)

Çocukların yetişkin erkekle okulda olan bu seviyeli ilişkileri evde de aynıydı. Sadece bazı özel akşam yemeklerinde çocuklar Andron'da (babasının konuk odasında) oturan misafirlerinin yanına çağrılır ve kendilerinden gösteri yapmaları istenilebilir veya konuklarla birlikte oyun oynayabilirdi. Bunun haricinde normalde misafirlerin yanına çocuklar sık gelemezlerdi.

Çocuklar babanın isteğine bağlı kalmak kaydıyla, genellikle 15-17 yaşlarına kadar okula devam ediyorlardı. İlkokulun bitiminden sonra, belirli bir kesimin çocukları fen bilimlerinde yeterliliği kanıtlanmış filozof, sofist ve retorikçilerin[46] derslerine katılıyorlardı.[47] Okula devam etmeyecekler ise babalarının yanında, meslek öğrenip, onun iyi bir takipçisi oluyorlardı.

Kızlar 14-15,[48] erkekler ise 30 yaşlarında evlenmekteydi. Kızların iyi bir ev kadını olabilmesi için, yapacağı işleri öğrenmiş olmasına çok dikkat edilirdi. Bunlar yemek pişirmeyi ve annesi gibi örgü işlerini yapmayı öğrenirlerdi. Kızlar büyüdüğünde babası onu iyi halli bir komşunun oğlu ile evlendirirdi.[49] Kızlar için, içinde kıymetli eşyalar da bulunan iyi bir çeyiz hazırlanır ve evlendiğinde verilirdi.[50] Ayrıca evlenen çift için akraba ve arkadaşlarda hediyeler getirir[51] ve tüm eşyalar düğünde bir tören eşliğinde gönderi-lirdi.[52] Evlenecek kızların okuma-yazma bilmesi büyük bir avantajdı. Çünkü gelecekte evinin sahibesi olacak ve evin hesaplarını tutup, listeler hazırlayacaktı.[53] Kızlar genç kızlık dönemlerinde tanrıçaya sunulacak olan yeni bir elbise (peplos) hazırlar ve yapılan törenlerde görev alarak onu tanrıçaya sunarlardı. Örneğin Atinalı genç kızlar hediyelerini Athena'ya, Sard'lı genç kızlar ise hediyelerini Artemis'e sunarlardı.[54] Kızlar evlenmeden önce saçlarından bir tutam keser ve çocukluk dönemi oyuncakları ile birlikte bakire tanrıça Artemis'e sunarlardı. Çünkü evlilik çocukluk döneminin bittiği anlamına geliyordu.[55]

Kız çocukları yaşamın püf noktalarını anneleri ve ablalarından, erkek çocuklar da babaları ve ağabeylerinden öğreniyorlardı. Antik dönemde, zanaatkarlık, esnaflık ve çiftçilik gibi mesleklerde erkek evlat, çoğu zaman küçük yaştan itibaren babasının

yanında, tüm gereklilik ve becerileri kazanmak için devamlı çalışmaktaydı. Tüm bu yorucu ve sürekli çalışmaların yanında, çocuklar ele geçen oyuncaklara göre oyun oynama zamanı da bulabiliyorlardı.

Ondokuz yaşına gelmiş delikanlılar (ephebos) iki yıllık bir süre için askere çağrılıyorlardı. Eğitim amaçlı aktif askerlik görevi için gençler kışlaya alınır, babasının demosundaki listeye kaydı yapılır ve epheb yemini ederek reşit olurdu.[56]

Antik dönem erkekleri bekarete büyük önem verdikleri için kızlar erken yaşta evlendiriliyordu. Aile servetlerinin yabancılara gitmemesi için, amca ile yeğenler veya kardeş çocukları arasındaki akraba evliliği sık karşılaşılan bir durumdu.[57]

Düğüne bağlı dinsel törenler, evliliğin koruyucu tanrı ve tanrıçası olan Zeus ve Hera'ya yapılan dualar ve kurbanlar ile başlar, daha sonra gelin ile damadın dinsel yıkanma töreni yapılırdı. Yıkanması için geline içi su dolu, üzerinde düğün sahnesi işlenmiş olan lutrophoros verilirdi. Bu törenler bittikten sonra, kız babasının evinde verilen kutlama yemeğine geçilirdi. Yemekten sonra gelin çeyizi ile birlikte arabaya bindirilerek götürülürdü. Oğlanın evine geldiklerinde kapının önünde damat geline bir ayva verir, evin içinde ocağın yanında evlilerin üzerine hurma, incir, ceviz ve bozuk para (katachysmata) dökülürdü. Daha sonra arkadaşları evin dışında türlü şakalar ve oyunlar yaparken, gelin ve damat gerdek odasına geçerdi.[58] Ertesi gün yeni evlilere hediyeler verilirdi. Böylece toplumun en küçük parçası olan yeni bir aile meydana gelmiş olur ve yeni çocuklar beklenirdi.

BİBLİYOGRAFYA

Baldıran, A., (1999) "Ereğli Müzesi'nden Pişmiş Toprak Heykelcikler", **Selçuk Üniversite si Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5**, 153-172.

Blanck, H., (1999) **Eski Yunan ve Roma'da Yaşam** (Çev.:İ. Tanrıkurt), Arion Yayınları, İstanbul.

Carcopino, J., (1940) **Daily Life in Ancient Roma,** Yale University Press, New Haven.

Connolly, P.- Dodge, H., (1998) **The Ancient City. Life in Classical Athens and Roma**, The University of Oxford Press, Oxford.

Deighton, H.J., (2000) **Eski Atina Yaşantısında Bir Gün** (Çev.:H. Kökten ERSOY), Homer Kitabevi, İstanbul.

Dürüşken, Ç., (1995) **Antik Çağda Doğan Bir Eğitim Sistemi Rhetorica. Roma'da Rhetorica Eğitimi**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Golden, M., (1990) **Children and Childhood in Classical Athens**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore/London.

Higgins, R.A., (1954) **Catalogue of the Terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities British Museum**, Printed by Order of the Trustees, London.

Jenkins, I., (1993) **Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Buluntular Işığında Antik Devirde Çocuk Eğitimi** (Çev.:H. Malay), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Mansel, A.M., (1984) **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Oakley, J.H.-Sinos, R.H., (1993) **The Wedding in Ancient Athens**, The University of Wisconsin Press, Madison.

Özgen, E., (1986) **"A Group of Terracotta Wagon Models from Southeastern Anatolia"**,Anatolian Studies 36, 165-172.

Riddle, J.M.- Estes, J.W.- Russel, J.C., (1994) **"Birth Control in the Ancient World"**, Archaeology March/April, 29-35.

Rumscheid, F., (2000) **Küçük Asyanın Pompeisi Priene Rehberi**, Ege Yayınları, İstanbul.

Şahin, M., (2000) **"Kyrene Sikkeleri Üzerinde Betimlenen Silphion Bitkisi Işığında Antik Çağda Doğum Kontrolü"**, TÜBA-AR 3, 137-143.

Thompson, D.B., (1963) **Troy, The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period**, Supplementary Monograph III, Princeton University Press, Princeton.

Dipnotlar

* Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, DENİZLİ

1 Jenkins 1993, 8.

2 Atina Agorası'nın güneyinde, Panathenik yolun batısında bulunan bir evin alt ve üst kat görünümü için bkz.Connolly-Dodge 1998, 51.

3 Günlük işler genellikle, yaz mevsiminin yakıcı sıcaklarından ve kışın soğuk ve yağmurundan korunmak için evin güneye bakan sıcak kısmındaki verandanın altında yapılırdı (Jenkins 1993, 9).

4 Jenkins 1993, 9.

5 Blanck 1999, 163.

6 Hippokrat yeminine göre kürtaj kesinlikle yasaktı ve saygın bir anne kesinlikle böyle bir şeye başvuramazdı (Deighton 2000, 76). Doğum kontrolü için en etkili bitki-lerden birisi Kyrene'de yetişen Silphion bitkisidir. Silphion bitkisinin doğum kontrolü için kullanımı hakkında bkz. Şahin 2000, 137-143.

7 Riddle-Estes-Russell 1994, 29-35; Şahin 2000, 140-141.

8 Plinius(NH XXII, 100) kadınların mens-turasyonlarını başlatmak için Silphion bitkisini şarapla içtiklerini ve onu yumuşak bir yün ile kadınlıklarının içine (servix) uyguladıklarını belirtmektedir. Athenaios (VII, 325) Tekir balığının kadınları gebelikten koruduğuna ve eğer içinde balık bulundurulan şarap içilirse erkeklerde iktidarsızlığa yol açtığına inanıldığını belirtmektedir.

9 Hippokrates su ve fasülyeden oluşan koyu bir karışım içmenin gebeliği önlemede bütün bir yıl boyunca etkili olacağını öne sürmüştür(Deighton 2000, 77).

10 Deighton 2000, 77.

11 Erkeğe pek çok cinsel olanağın sağlandığı bir toplumda, tecavüz olaylarının sayısının yüksek olması beklenemez. Ancak yine de tecavüz sonucu dünyaya gelen çocuktan söz edilmektedir. Böyle bir durumda da çocuğun yeri babasının yanıdır. Burada kadının çektiği acı ve özleme pek dikkat edilmezdi. Çünkü burada önemli olan erkeğin sahip olduğu statü ve ekonomik güçtür (Deighton 2000, 31-32).

12 Deighton 2000, 39.

13 Jenkins 1993, 11.

14 Mansel 1984, 156.

15 Erkek çocuğun, babanın evdeki dış işlerine gelecekte yardım edecek olması ve ailede bir güç simgesi olması, evde kalmasında önemli bir etken olmalıdır.

16 Jenkins 1993, 10.

17 Çocuk erkek ise, özellikle dede, kendi adı da verileceği için bu töreni büyük bir gurur ile seyrederdi. Çünkü bir zamanlar hem oğlu, hem de kendisi için aynı şekilde törenler ya-pıldığını iyi hatırlamaktadır (Jenkins 1993, 10).

18 Örneğin, Sokrates Sophronikou Alope-keus: Alopeke halkından Sophroniskos'un oğlu Sokrates anlamına geliyordu.

19 Blanck 1999, 164-165.

20 Gerçi süt annelik normal sayılan ya da benimsenen bir hizmet değildi. Ancak çamaşırcılık için aynı şey söylenemezdi. Süt annelik gereksinim olduğunda sağlıklı Lakedaimonia'lı bir kadın (Sparta bölgesinden) bu görev için en iyi adaydı (Deighton 2000, 30). Özgür bir kadının evinde yapmayı kabul edebileceği işlerden ikisi; yün eğirmek ve müzisyenlikti (Deighton 2000, 31).

21 Connolly-Dodge 1998, 32; Deighton 2000, Res.6. Bir başka biberon da ağzı olmayan çaydanlık şeklindedir. Soranus M.S. 2. yy'da muhtemelen kumaş veya deriden hazırlanmış yapay emziklerden bahseder. Mamada süt sadece tat vermek için kullanılmış olmalıdır. Zira biberonun içindekiler, temelde un ve su ile hidromel (bal-su) veya tatlı yada ballı şarap gibi katkılardan oluşmaktaydı (Deighton 2000, 30).

22 Greklerde Sparta'dan getirilen dadılar büyük bir rağbet görüyor, diğer yöreden gelenler ise ya satın alınıyor ya da ücret karşılığı görevlendiriliyordu (Jenkins 1993, 11).

23 Bu lazımlığın içine oturulmaktadır. Lazımlığın yan kenarları yüksekti ve altında bir delik ile ön

kısımda bebek ayaklarının çıktığı iki delik vardı (Connolly-Dodge 1998, 32; Deighton 2000, 19).

[24]Deighton 2000, 39. Bu kaplar son derece yararlı ve genellikle de zevkli birer bilgi kaynağıdırlar.

[25]Jenkins 1993, 12.

[26]Bunların bir bölümü sağlam ele geçen oyuncaklardan, vazo resimlerinden ve mezar stellerinden öğrenilmektedir (Deighton 2000, 39).

[27]Deighton 2000, 40. Değişik dönemlere ait pişmiş toprak, takma kol bacakları olan farklı çocuk oyuncakları için bkz. Higgins 1954, no:734, 909, 913, 917, 924, 929, 930, 959, 973; Thompson 1963, 121-122, no:138; Baldıran 1999, 171-172, Res.19-20. Adana ve Gaziantep Müzeleri'nde bulunan ve M.Ö. Geç 3.-Erken 2. Bin'e tarihlendirilen terrakotta tekerlekli araba modellerinin çocuk oyuncakları olabileceği düşünülmektedir. Bu arabalar ve benzeri örnekler için bkz. Özgen 1986, 165-171, Fig.1-3, Lev.15-16; Conolly-Dodge 1998, 33.

[28]Kuşlar özellikle de kazlar aşkı ifade eden hayvanlardı. Buna bağlı olarak sevgililer birbirlerine kaz hediye etmekteydiler. Perikles'in kuşlardan çok hoşlanan bir arkadaşı Perikles'e, bir hanım arkadaş ayarlamak için kendi tavus kuşlarını hediye vermekle suçlanmıştı (Deighton 2000, 41-42).

[29]Kadınlar bu amuletleri kalçalarına bağlamaktaydı (Deighton 2000, 53).

[30]Deighton 2000, 37; Örneğin Skinnos'un, kendisine Grek-Pers savaşının kaderini değiştirecek kadar önemli bir belge teslim edilebilecek derecede sadık bir köle olduğu söylenirdi (Jenkins 1993, 12).

[31]Blanck 1999, 168.

[32]Connolly-Dodge 1998, 33.

[33]Blanck 1999, 165.

[34]Grek alfabesi 24 harften oluşmaktaydı. Çocuklar önce harfleri ezberler sonra şekillerini öğrenir ve okuma yazmayı sökerdi(Jenkins 1993, 16).

[35]Deighton 2000, 37.

[36]Deighton 2000, 35.

[37]Herodotos'un (VI, 27) verdiği bilgiye göre, İ.Ö. 494'de Kos adasında 5. yy'a ait büyük bir okulun çatısı çökmüş ve 120 kişiden sadece birisi kurtulabilmiştir. Bu bilgiye göre, okullara bazen 120 kişinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

[38]Deighton 2000, 36.

[39]Connolly-Dodge 1998, 33.

[40]Papirüslerin dışında, koyun ve keçi derisinden hazırlanan parşömenler de bilinmekle birlikte, bunlar okullarda kullanılmazdı (Deighton 2000, 35).

[41]Banyo kısa sürdüğü için kadınsı bir yıkanma olarak değerlendirilmiştir. Bu, arzu objeleri olarak görülen kadınlara karşı, erkekleri üstün göstermek için yapılan bir uygulamadır (Deighton 2000, 13-14).

[42]Tahminlere göre Atinalı bir erkek zamanının üçte birini burada geçirmektedir. Sporla uğraşan bir erkek için, spor yapmak ve ondan zevk almak, her zaman için savaşa hazır olmak anlamına geliyordu (Deighton 2000, 53).

[43]Jenkins 1993, 29. Bir gencin palaestradaki çalışmaları onun aynı zamanda savaşa hazır olmasını da sağlıyordu. Çünkü gençler bir gün şehrini savunmak için savaşa çağrılabilirdi (Jenkins 1993, 30).

[44]Deighton 2000, 54.

[45]Bunlar, çok sorumluluğu olmasına rağmen, öğretmene güvenilmediğini göstermektedir (Deighton 2000, 34).

[46]Antik dönemdeki Rhetorica hakkında geniş bilgi için bkz. Dürüşken 1995.

[47]Blanck 1999, 166.

[48]Roma'da daha erken hatta adet görmeden evlendirilen kızlar da vardı (Deighton 2000, 33).

[49]Antik Atina'da evlilik ve bunun aşamaları için bkz. Oakley-Sinos 1993.

[50]Connolly-Dodge 1998, 38-39.

[51]Bunlar genellikle kullanılacak eşyalar ve süs eşyaları olurdu (Connolly-Dodge 1998, 38-39).

[52]Connolly-Dodge 1998, 40-41.

[53]Jenkins 1993, 24.

[54]Jenkins 1993, 25.

[55]Jenkins 1993, 26.

[56]Blanck 1999, 167.

[57]Blanck 1999, 170.

[58]Blanck 1999, 171.

BİNLERCE YIL SÜREN BİR GELENEK; ADAK

Melek YILDIZTURAN*

İnsanlar ilk çağlardan beri tapındıkları tanrılarına veya tanrıçalarına hem memnuniyetlerini bildirmek hem de dileklerini iletmek için çeşitli adaklar adamışlardır.Adak,bir tanrı veya tanrıçaya ya da doğa üstü bir yaratığa sunulan sunu olup, insanlık tarihi kadar eski bir gelenektir. Bazen ayrı ayrı yapılan adaklar dışında, bazen de topluluk halinde yapılan adaklar vardır ki bunlar çoğunlukla salgın hastalıklar ve doğa olaylarından gelen korkuların atlatılması içindir. Tanrıların sahip olduğu özelliklere göre ayrı ayrı adaklar adandığı gibi, dinlere görede değişiklikler göstermektedir.

Anadolu'da, Neolitik Dönem'den itibaren başlayan ve değişik şekillerde günümüze kadar süregelen, insanoğlunun düşünce ve inançlarını yapıtlara dönüştürmesi, Roma Dönemi'nde adak stelleri ile karşımıza çıkar.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi tarafından yayınlanan "Phrygian Votive Steles" adlı katalogda (T. Drew - Bear, C. M. Thomas, M. Yıldızturan, Ankara, 1999), Anadolu ve Anadolu'dan dünyanın dört bir yanına dağılmış steller bir araya toplanmıştır. Bu steller Afyon İli, Emirdağ İlçesi ile Kütahya İli, Altıntaş, İlçesi'nde bulunmuşlardır.

Muhtemelen kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılan bu stellerin ait oldukları tapınakların mimarisi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Çünkü bu bölgede hiç bir yerel kült merkezi bilimsel olarak kazılmamıştır.

Afyon civarında bulunan steller genellikle üç akroterli üçgen alınlıklı ve tutamaklıdır. Kütahya civarında bulunan stellerin ise büyük çoğunluğu yuvarlak veya üst kısmı üçgen formludur. Ortada uzun saçlı sakallı ve bıyıklı Zeus Büstü, altında ise öküz ve inek kabartmaları vardır. Sadece Zeus Büstü formunda olanlara da sıkça rastlanmaktadır.

Batı Anadolu'da Büyük bir sanat merkezi ile ilişki içerisinde olan Frigya Adak Stelleri, Hellenistik Dönem mezar stellerinin kısa sürede gelişen ünik kopyaları olup, M.S. 2.yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. M.S. l60-210 yıları arasında yapılan steller genelde üç akroterli üçgen alınlıklıdır. M.S.220-250 yılları arasında üst kısım üçgen şekline dönüştürülüp Zeus Büstü kabartması yerleştirilmiştir. M.S. 180-190 yılları arasında sadece Zeus Büstü, M.S.220-270 yılları arasında ise yuvarlak steller yapılmıştır.

Mermer ocakları bakımından zengin olan Batı Anadolu'da malzeme bulmak zor değildi. Ancak bu stellerin atölyelerde sanaatkarlar tarafından sipariş üzerine yapılıyor olması bu işin gelir getiren önemli bir sektör olduğunu gösteriyor. Steller üzerindeki bazı figürlerin benzerliklerinden

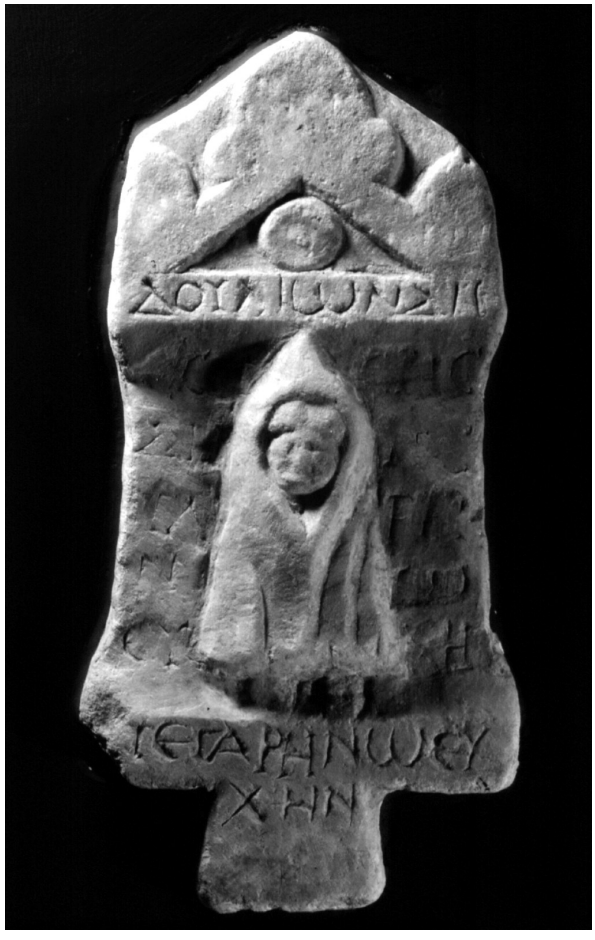

Adak Steli. Mermer. Yük. 27 cm. Emirdağ, Afyon. M.S 2.3.yy.

Adak Stelleri. Mermer. Emirdağ, Afyon Yük.19.9 cm, 22.9 cm.14.8 cm. M.S.2.3.yy.

dolayı bir çoğunun aynı ustanın elinden çıktığını söyleyebiliriz. Önce figürleri işlenen bu steller, adayan kişilerin ve adanan tanrının isimi yazıldıktan sonra tapınağa sunuluyordu. Bazılarının üzerlerindeki boya izleri, steller yapıldıktan sonra boyanmış olabileceklerini düşündürmektedir. Tarımda kullanılan aletlerin dışında çeşitli hayvanların betimlendiği stellerin amacı da şüphesiz bu hayvanların sağlığı içindir.

Köylüler tarafından yapılan bu stellerin bazıları tanrının fonksiyonlarını gösterir. Bazı ünvanların kökeni ise yer isimleridir. Örneğin; Zeus Petarenos'un kült yeri Afyon İli, Emirdağ İlçesi, Kurudere Köyü yakınlarındadır. Ayrıca bu adakları kabul eden tanrı Zeus'un ünvanları arasında, Zeus Alsenos, Zeus Ampelikos ve Zeus Ampeleites, Zeus Thallos'un isimleri geçmektedir. Bu tanrının ünvanları ne olusa olsun köylülerce günlük sorunları ile ilgili tapınım gerçekleşleştiriliyordu. Bunların başında sağlık sorunları gelmektedir. Bazı stellerde vucut organlarının verilmesi bu düşünceyi desteklemektedir. Hastalıktan kurtulan kişiler, hasta olan organlarının kabartmalarını, ortalama 30 cm olan mermer levhalara yaptırarak, adadığı tanrının ismini de yazdırıp tapınağa sunuyordu. Tek ve çift işlenen göz, el, kol ve bacak kabartmalı,çift süren kabartmaları olan steller çoğunluktadır. Bunun yanı sıra sadece kabartma ve sadece yazıtlı olanları da vardır.

Aynı düşünce Hıristiyanlığın başlangıcından da günümüze değin devam etmektedir. Hastalıktan kurtulan kimselerin, kiliselere astıkları ve bazıları vucudun hasta olan kısımlarını gösteren balmumu,altın, gümüş gibi kıymetli madenlerden yapılan adak levhaları vardır. Düşünce aynı fakat kullanılan malzeme farklıdır. İslamiyette de bir dileğin olması veya bir hastalıktan kurtulmak için ya da kurtulduktan sonra türbelere (yatırlara) adanan kurban ve fakirlere dağıtılan yiyecekler bu adak geleneğinin bir devamı olmalıdır.

Bu steller M.S. 2. 3. yüzyıllarda Frigya Bölgesi'nde yaşayan insanların dini inançlarının yanı sıra, günlük yaşantılarına ve dönemin mahalli sanatına ışık tutması açısın-

Adak Steli Emirdağ, Afyon 27.4x15.5x5.1 M.S 2.3.yy.

dan önemlidir. Steller üzerindeki kabartmalar ve yazıtlar yardımıyla yöre insanının isimleri ve giyim tarzları hakkında önemli bilgiler edinmekteyiz. Örneğin kadın figürleri başörtüleriyle betimlenmiştir.

Çobanlar sivri külahlı kepenekleri ile gösterilmişlerdir.Bu tür stellerin çokluğu yöre insanının büyük çoğunluğunun hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir. Bazı stellerde tek başına, bazılarında ise iki ile yedi kişilik aileleriyle birlikte işlenmiş olan çobanlar, şüphesiz kendilerinin, hayvanlarının ve ailelerinin sağlığı için dilekte bulunuyorlardı. Bu kabartmalarda ilgi çekici diğer bir nokta da çobanların giydiği kepeneklerin iki bin yıl değişmeden günümüze kadar gelmesidir.

Bu stellerin diğer bir önemi ise, yazıtlarda geçen yer isimleri bölgenin antik coğrafyası hakında bilgi vermesidir. Örneğin bazı stellerde yerleşim isimleri de belirtilmektedir. Bu da kült merkezinin tapınan kişinin köyü dışında olduğunu gösteriyor. Bunun yanısıra köylülerin isimlerini yazıtlardan öğrenmek mümkündür. Yaygın olarak Grek (Menon,Demetrios,Trophimos), Latin (Maximius, Aurelius) ve Frig isimlerine (Menas, Papias, Masikos) raslanmaktadır. Kadın isimleri arasında da hem Grek (Egloge, Iledone) hem de Frig ((Babeis) isimleri yer almaktadır. Kölelerin de adakta bulunması ise (Ulpius Salutarius'un kölesi Hermas) ilgi çekicidir.

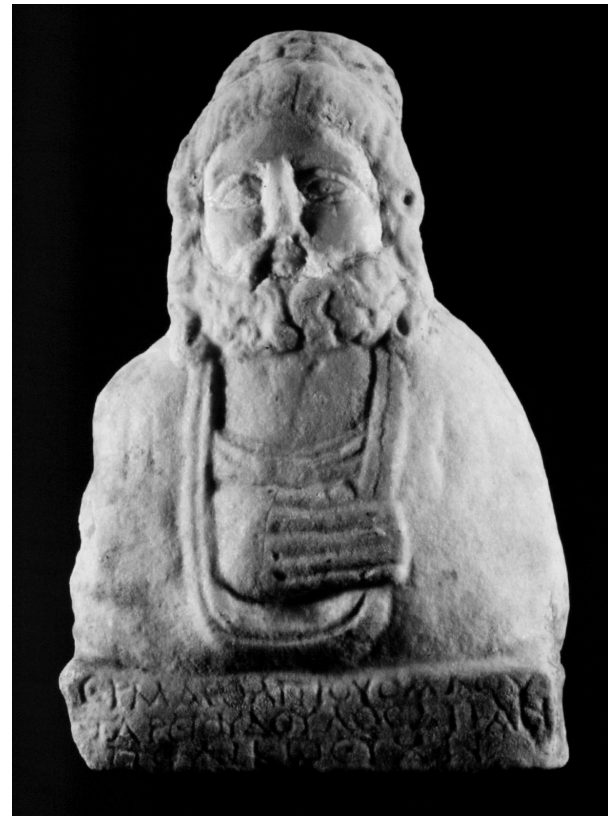

Zeus Büstü Altıntaş Kütahya 28.8x18.7x9cm M.S.2.3.yy

Adak Stelleri. Emirdağ Afyon Mermer.Yük.28.9cm,18.3cm.27.4cm M.S.2.3.yy.

Sonuç olarak, bir kültür mozaiği olan Anadolu'yu coğrafi konumu yüz yıllar boyunca hep ön planda tutmuş, bir çok uygarlık bu topraklar üzerinde yeşerip, sessiz sedasız tarih sahnesinden çekilmiştir. Bizlere bıraktıkları kültür varlıkları günümüzü daha iyi yorumlayabilmemiz için iyi bir rehber olmuştur. Frigya Bölgesi Adak Stelleri Roma Dönemi'nin dini inançlarına ışık tutması ve bir gelenegin yüzyıllar boyu küçük değişikliklerle sonraki kültürlere aktarıldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

*Arkeolog
Anadolu Medeniyetleri Müzesi

STEL TİPLERİNİN KRONOLOJİSİ

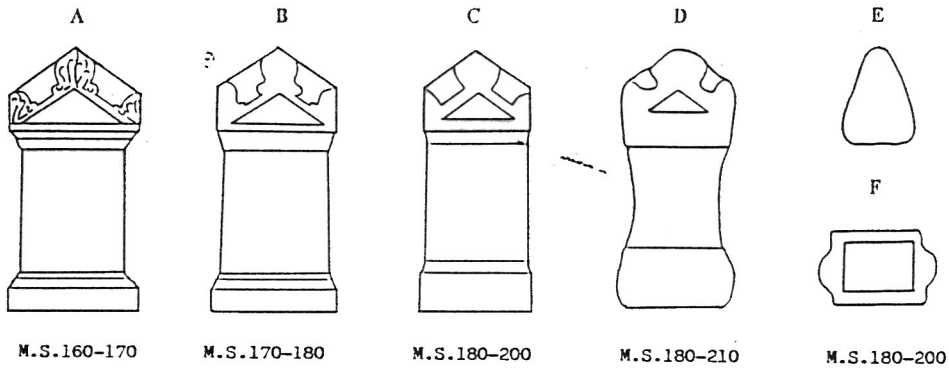

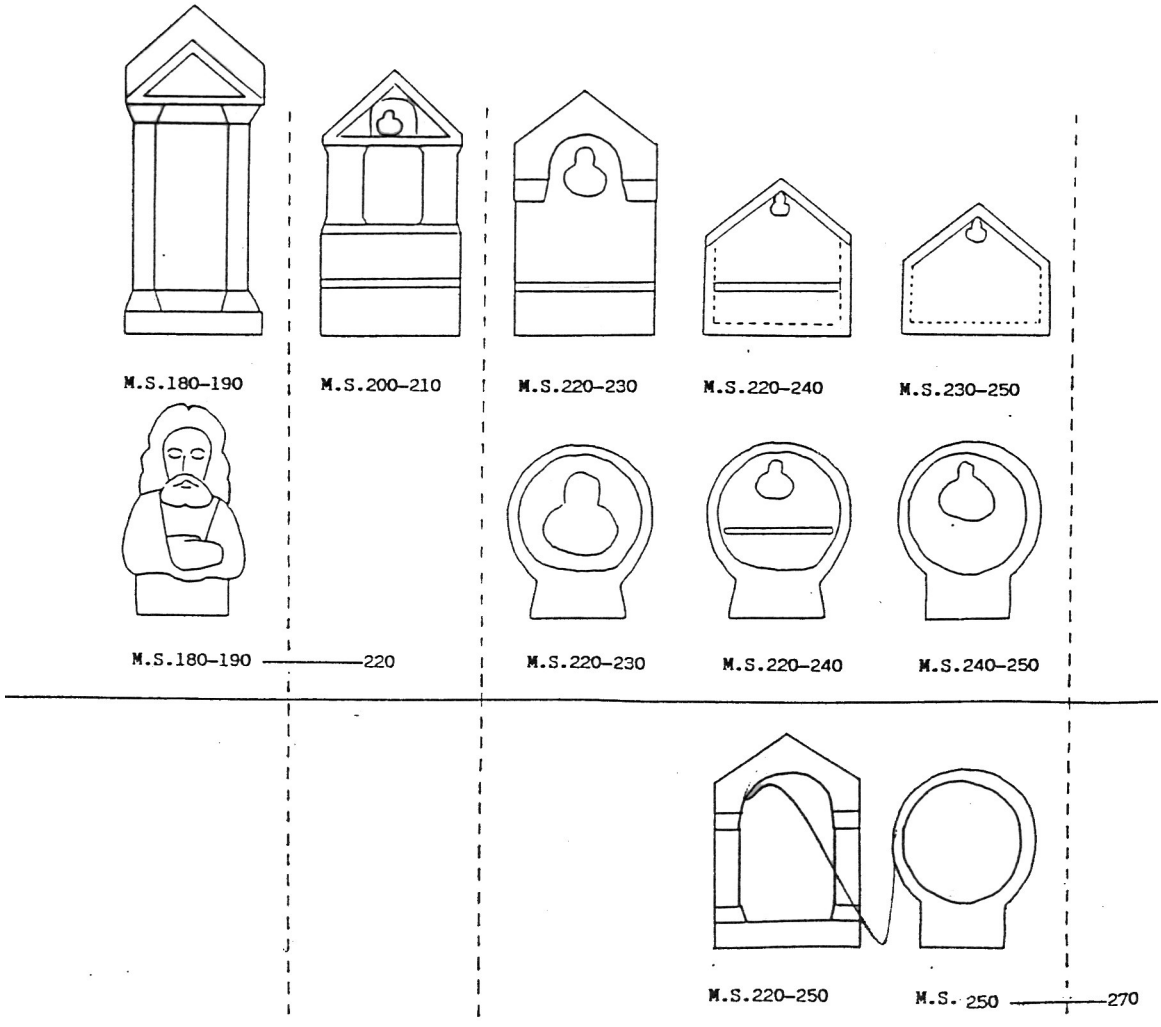

ANADOLU'DA BİR GRUP GÜRCÜ MANASTIRI

Dr. Fahriye BAYRAM*

M.Ö. 4. yüzyılda Kartveliler (Gürcüler) bağımsız eyaletlerden oluşan Sakartvelo Krallığı'nı kurarlar. Kafkasya'dan zamanla Çoruh Nehri'nin ve kollarının suladığı vadilere doğru yayılırlar. Bu dönemde bugünkü Artvin, Ardahan, Erzurum ve Kars illeri ile ilçeleri arasında bulunan Klarceti (Bereket), Şavşeti, Tao (Oltu), İspir, Göle ve Çıldır gibi merkezler önem kazanır. Bölgenin en önemli merkezleri Tao ve Klarceti olduğu için tüm vadi Tao Klarceti olarak adlandırılır.

Gürcüler Kral Mirian döneminde, Kapadokya'dan Tiflis yakınlarına gelen, Rahibe Nino'nun tesiriyle, 337 yılında Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul ederler. 5. yüzyılda Tiflis'i başkent olarak seçen Kral Wahtang Gorgasali, Çoruh havzasına gelerek, Opiza, Daba, Mere ve Şindobani manastırlarını kurar.

Uzun yıllar Roma ve Pers saldırıları ile mücadele eden Gürcüler, 7. yüzyılın başlarından itibaren de Arap akınlarına maruz kalırlar. Özellikle 736 yılında, Arap komutan Murvan döneminde büyük kıyımlar yaşanır, pek çok yapı tahrip edilir. Bu dönemde, Tao Klarceti bölgesi bağımsız kalmayı başarırken, Kartli, Tiflis'i merkez edinen Arap emirleri tarafından yönetilmeye başlanır.

Gürcü halkı, maddi ve manevi yıkıma uğrar. Bu durumdan kurtulmanın bir yolunun manevi gücü yükseltmek olduğuna inanan Rahip Grigol Handzta, üç arkadaşı ile birlikte, merkezden uzak, Tao Klarceti bölgesine gelir ve o dönemde faaliyet gösteren tek manastır durumundaki Opiza'ya yerleşir.

Opiza Manastırı, merkeze bağlı, Bağcılar Köyü'nde, güneyi sarp bir arazi üzerine kurulmuştur. Manastırdan günümüze kilise, yemekhane, elyazması odası, çan kulesi, keşiş hücreleri ve işlevi belirlenemeyen bazı yapı kalıntıları ulaşmıştır.

İki yıl Opiza Manastırı'nda kalan Rahip Grigol Handzta, kendi manastırını kurmak üzere bir yer arar ve o dönemde Porta olarak bilinen, Pırnallı Köyü'nde, Porta Çayı vadisini seçer. Opiza Manastırı'ndan sağladığı malzeme ve iş gücü ile Handzta Manastırı'nın ilk ahşap kilisesi ile keşiş hücreleri ve yemekhaneyi inşa eder.

Bu arada, Tiflis'te, Arap emirleri idaresinde çalışan, Bagratidler Sülalesi'nden I. Aşot, 813 yılında, Klarceti'ye gelerek Tao

Parehi Manastırı

Handata Manastırı

Klarceti Beyliği'ni kurar ve Ardanuç'u başkent yapar. Böylelikle, Tiflis'in 1122 yılında tekrar ele geçirilmesine kadar devam edecek bir süreç başlar.

Çok zor şartlarda, Handzta Manastırı'nda yaşayan Rahip Grigol, manastırın bulunduğu topraklara sahip olan, Aşot'un yerel beylerinden Gabriel Dapançuli'nin

Gunatlis Vani Manastırı

Tskarostavi Manastırı

yardımsever ve dindar bir kişi olduğunu işitir. Bunun üzerine yardım istemek amacıyla Dapançuli'nin evine gider. Handzta'nın faaliyetlerinden haberdar olan Dapançuli, bu önemli kişinin evine gelmesinden son derece mutlu olur. Handzta yaşadıkları zorluklardan ve kilisenin yeterli olmadığından söz edince, maddi ve manevi desteğin yanı sıra işçi yardımında da bulunur. Dapançuli'nin yardımı ile, Handzta'nın ilk taş kilisesi inşa edilir. Ancak, artan keşiş sayısının ihtiyacı karşılayamaması üzerine 941 yılında, kilise yeniden inşa edilerek bugünkü şeklini alır.

Grigol Handzta, Dapançuli'den yardım istemeye gittiğinde, Dapançuli, Grigol'den, kendi soyundan ölen erkeklerin Handzta Manastırı'na gömülmesini, kadınları için de bir kadınlar manastırı yapmasını ister. Aranan yer, Dapançuli'nin arazindeki Gunatle'de bulunur ve Gunatlis Vani adıyla bir kadınlar manastırı inşa edilir.

Gabrile Dapançuli, Kral Aşot'a, Rahip Grigol'ün faaliyetlerinden söz eder. Bunun üzerine Aşot, Grigol'ü saraya davet eder ve onu çok iyi karşılar. Rahip Grigol, Handzta'da ekilecek arazinin olmadığından söz edince, Aşot, Şatberdi'nin verimli topraklarını, Handzta Manastırı'na yurtluk olarak verir. 826 yılında Aşot ölünce yerine oğlu Bagrat kral olur. Bizans'tan kuropalat unvanı alan Bagrat'ı kutlamaya giden Grigol, eğer izin verirse, babasının bağışladığı, Şatberdi'de bir manastır kurmak istediğini belirtir. Bağrat her türlü yardımı da yaparak izin verir ve Şatberdi Manastırı kurulur.

Bu arada, Grigol'ün yanında yetişen rahipler de kendi manastırlarını kurmak üzere ayrılmaya başlarlar. Bunlardan Rahip David, Midznazori Manastırı'nı kurar.

David'in öğrencilerinden Rahip İlarion Tsakorastavi Manastırı'nı; Zakaraya da, Baretelta Manastırı'nı kurar ancak bu manastır günümüze ulaşmamıştır.

Bu dönemde kurulan diğer bir manastır Cmerki'dir. Günümüzde sadece kilisesi ayaktadır.

Wahtang Gorgasali tarafından inşa ettirilen Daba Manastırı, Arap akınları sırasında tahrip olmuş, ancak bu dönemde onarılarak yeniden faaliyete geçirilmiştir.

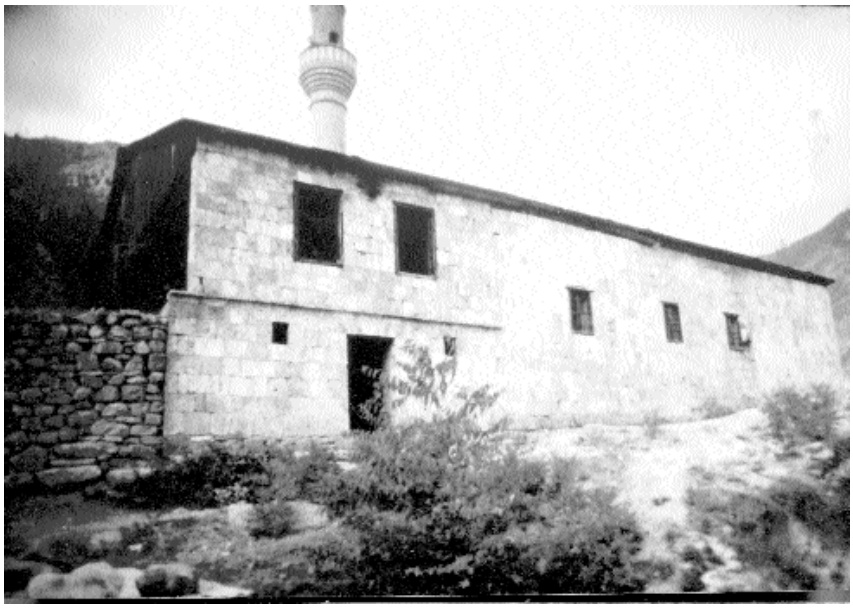

Berta Manastırı

Diğer bir manastır Berta'dır. Kurulan manastırı Rahip Grigol Handzta, hayır duaları ile açmıştır.

5. yüzyılda inşa ettirilip, Arap akınları ile yıkılan bir diğer manastır, Parehi Manastırı'dır. Rahip Grigol'e gelen Mikael, yalnız kalmak istediğini belirtir ve bu yeri Parehi'de bulur. Manastırı tekrar faaliyete geçirir.

Bu manastırlar ya sarp yamaçlara, ya da vadilerin derinliklerine inşa edilmiştir. Bunda hiç kuşkusuz, savunma ihtiyacı önemli rol oynamıştır. Bu yer seçiminden dolayı, manastır yapılarını dış dünyadan soyutlayan çevre duvarına da ihtiyaç duyulmamıştır. Yer seçiminde rol oynayan diğer bir unsur su kaynaklarıdır. Manastırların çoğu nehir ya da dere kenarlarına yapılmıştır. Diğer bir neden de, manastırlar arasındaki yardımlaşmalardır. Bundan dolayı manastırlar birbirlerine, yürüyerek ya da katır sırtında bir günde ulaşılabilecek mesafelerde yer almıştır.

Yardımlaşmanın dışında, Rahip Grigol tüm manastırların başıdır. Herkes ona danışır ve tüm manastırlar, Kudüs'teki Sabastminda Manastırı'ndan getirilen ve Grigol tarafından kabul edilen kurallar çerçevesinde yönetilir. Bu kurallar son derece ağırdır. Kilisede oturmak kesinlikle yasaktır. Sadece çok yaşlılar duvara yaslanabilir. İçki haramdır. Yemek de çok az miktarlar da yenir ve sebze tercih edilir. Keşiş hücreleri, bir kişinin yaşayabileceği boyutlardadır ve sadece bir yatak bulunur. Gece ışık yakmak yasaktır.

Kral ve yerel yöneticilerin desteği ile yapılan bu manastırlarda teolojinin yanı sıra diğer bilim dalları da okutulur, manastırların çoğu önemli elyazması merkezleridir.

Rahip Grigol'ün katkıları ve yazılan önemli elyazması eserlerle Tao Klarceti, dinin ve felsefenin merkezi haline gelir.

* Arkeolog

Şatberdi Manastırı

DERNEĞİMİZİN VI. OLAĞAN GENEL KURULU 01.06.2003 TARİHİNDE YAPILDI.

Derneğimizin VI. Olağan Genel Kurulu 01.06.2003 tarihinde yapıldı. Yapılan seçim sonucu Yönetim Kurulu Prof. Dr. A. Ahmet TIRPAN, Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, Doç. Dr. Fikri KULAKOĞLU, Şeniz ATİK, Emine AYNUR, Nurettin ÇELEM ve Soner ATEŞOĞULLARI'ndan oluştu. Yönetim Kurulu ilk toplantısında yaptığı görev dağılımında Başkanın Prof. Dr. A. Ahmet TIRPAN, Başkan Yardımcılarının Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN ve Şeniz ATİK, Genel Sekreterin Soner ATEŞOĞULLARI, Saymanın Doç. Dr. Fikri KULAKOĞLU, üyelerin ise Emine AYNUR ve Nurettin ÇELEM'den oluşmasına oy birliği ile karar verdi. Yeni Yönetim Kuruluna başarılar diliyoruz.

ANADOLU: UYGARLIĞIN İNCİSİ

Dünya üzerinde 5 bin kadar dil var. Egemen dillerin baskısı, küreselleşme, uygarlaşma, tek tipleşme, emperyalizm vb gibi bir dizi nedenden dolayı, bu dillerin pek çoğu ölüm döşeğinde.

Avrupa Birliği'nin en azından kendi içinde, dilleri ve kültürleri yaşatmaya yönelik kültürel politikasını dünya çapında uygulamanın imkansızlığı da ortada.

Peki dillerin ortak atası ne? Bu konu hep dünya bilimcilerinin gündeminde. En son olarak, Russel Gray ve öğrencisi Quentin Atkinson, 114 Hint-Avrupa dilinin dayandığı temel dilin kökenine inmeye çalışan araştırmalarını yayımladı.

Vardıkları durak, 6 bin yıl öncesi Anadolu oldu. Anadolu ve herhalde Mezopotam'ya doğru uzanan bölgesi o dönemler Neolitik çağı yaşıyordu. Tarıma geçilmişti. Yeni Zelandalı araştırmacılara göre, o dönemin yerleşik insanlarının konuştuğu ortak dil, özellikle de Hititçe. Anadoluluların daha sonra göçlerle doğuya ve batıya yayılmasıyla Hint Avrupa dil ailesi oluşmuş.

Bugün Anadolu Neolitik döneme tarihlenen yüzlerce yerleşim yeri kalıntısına sahip ve bunların bir kısmı arkeolojik kazılarla günışığına çıkartılmaya çalışılıyor.

Ne yazık ki üniversitelerimizde Yeni Zelandalı gibi kafayı bu konuya takmış kimse çıkmadığı için, üzerinde yaşadığımız toprakların kökenleri konusunda önemli bilgileri genellikle yabancıların çalışmalarından öğreniyoruz. Dil taramalarından elde edilen verilerden, eski Anadolu uygarlıklarına ait olabilecek sözcükler, deyişler var mı (mutlaka vardır!), varsa bunlar ayıklanmış mı, bilmiyorum.

Ama biz dilde de Türklüğün izlerini sürdüğümüz ve Anadolu'ya bakışımız da yakın zamanlara kadar resmi devlet politikası olarak, bütün uygarlıkların izlerini silerek "Anadolu'yu Türkleştirmek" gibi kaba-saba politikalara dayandığı için, Anadolu'nun içerdiği zenginlikleri merak ettirecek kültürel-bilimsel bir iklime de sahip olamadık.

Projeler ve Politikalar

İnsanlık, özellikle Avrupalılar hemen her alanda köken araştırmalarına büyük önem veriyor. Bu açıdan, Anadolu, uygarlık tarihinin incisi, inanılmaz zenginliklerin vatanıdır. Anadolu'ya "kavimler beşiği" deyimi boşuna yakıştırılmadı.

Dünyanın gözünün bu derece üzerinde olduğu Anadolu'daki uygarlıkların kökleri konusunda çok özel araştırma politikaları geliştirmek zorundadır, akıllı bir devlet.

Oysa arkeolojik çalışmalar ite kalka yürüyor, o da, ödeneksizlikler nedeniyle yılda en çok bir ay!

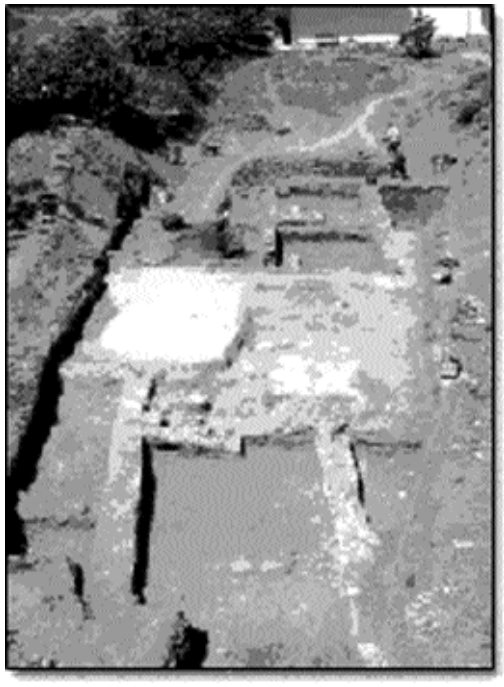

Anadolu uygarlıkları konusunda devletin sadece genel politikaları vardır ve bu politikalar da mümkün olduğunca az para vermek biçimindedir.

Devlet, bu alanda vizyonsuzluktan yerlerde sürünüyor. Efes, Afrodisias.. gibi büyük projelerle ise devletin ilgisi yok, buraları tamamen yabancı kaynaklarla finanse ediliyor. Yani yabancı vizyonlar söz konusu.

Bizim manzaramız şu: Üniversitelerimizde arkeoloji bölümleri olduğu ve arkeologlarımız da bir şeyler yapmak durumunda bulundukları için, arkeolojik araştırmalar yapıyoruz!

Araştırmacılarımızı ve çalışmalarını küçümsemek amacını taşımıyor bu saptama; demek istediğim başka bir şey:

Bu genel politikaların yanı sıra, belirli alanlara odaklanmış, çok yönlü öncelikli ulusal-özel arkeolojik projelerle, Anadolu'nun zenginliklerini bir an önce dünya vitrinine taşımaya yönelmeliyiz. Ekonomik bakımdan da böyle projeler büyük önem taşıyor.

Bu arada, bir "Anadolu Dilleri Müzesi (Enstitüsü)" kurulabilir mi bilmiyorum.

Bu çerçevede, Türkiye Bilimler Akademisi'nin Kültür Bakanlığı desteğiyle başlattığı çok yönlü Türkiye Kültür Envanteri çalışmalarının önemini de vurgulamak gerek. Tabii, arkeolojik yerleşmeleri ve tahribatı saptamak için 10 yıldır sürdürülen TAY projesini de unutmadan…

Özetle: Bütün bunların üzerinde, vitrinlik birkaç projeye odaklanmak gerek.

Gelecek Cumartesiye kadar sağlıklı bir hafta geçirmeniz dileklerimizle…

Orhan BURSALI*
Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi
13 Aralık 2003 Sayı: 873, S. 3

HİNT AVRUPA DİLLERİNİN KÖKLERİNİN ANADOLU OLDUĞU ORTAYA ÇIKTI.

Dil bilimciler uzun süredir Avrupa kıtasında ve Hindistan'da konuşulan dillerin pek çoğunun tek ve eski bir dilden türediğini düşünüyordu. Ancak bu temel dilin nerede ve ne zaman ortaya çıktığı konusunda ortak bir görüş bulunmadığı gibi, bu konu sürekli olarak sert tartışmalara yol açıyordu. Evrim biyoloğu Russel Gray ve öğrencisi Quentin Atkinson 144 Hint-Avrupa dilini İnceleyerek, bunların dayandığı temel dilin 8000 yıl önce Anadolu'daki Neolitik çiftçiler tarafından konuşulduğunu ileri sürüyor.

Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi
13 Aralık 2003 Sayı: 873, S. 2

İNŞAAT KAZISINDA ROMA İZLERİ

Antalya'nın Alanya İlçesi'nde bir inşaatın temel kazısı sırasında, Roma Dönemi'ne ait yerleşim yeri ortaya çıktı.

Alanya AA 10 Aralık 2003

Bileydi İnşaat Şirketi, 3. derece SİT alanı olan Kadıpaşa Mahallesi Ali Haydar Sokak'ta inşaat kazısı yapmak amacıyla, Alanya Müze Müdürlüğü'ne başvurdu.

Alanya Müze Müdürlüğü'nde görevli arkeologlar gözetiminde iş makineleriyle yapılan temel kazısı sırasında, 1.5 metre derinlikte, Roma Dönemi'ne (İ.Ö. 1 Yüzyıl) ait yerleşim alanlarıyla tarihi eser kalıntıları ortaya çıktı.

Alanya Müze Müdürü İsmail Karamut, inşaat kazısı yapılan bölgenin 3. derece SİT alanı olduğunu, burada inşaat yasağı bulunmadığını söyledi. Bölgenin, 27 Nisan 2001 tarihinde Antalya Koruma Kurulu kararıyla SİT alanı ilan edildiğini anımsatan Karamut, inşaat kazısında bölgenin 1. Yüzyıl Roma Dönemi yerleşim yeri olduğuna dair buluntuların ortaya çıktığını bildirdi.

Karamut, "Kazı sırasında ortaya çıkan tarihi yerleşim alanında, Roma Dönemi'ne ait çömlek gibi kaplar var. Ayrıca, günlük yaşamda kullanılan çeşitli eşyalarla paralar ve halı dokumada kullanılan eşyalar bulundu. Kalıntılarda ayrıca pişmiş toprak kaplar, kırık parçalar yer alıyor. Kırık parçaların birleştirilmesi çalışmaları sürüyor" diye konuştu. Kazı sırasında ortaya çıkarılan eserler Alanya Müzesi'ne teslim edildi.

İnşaat kazısı yapılan bölgeye 150 metre uzaklıktaki bir alanda 3 yıl önce de kanalizasyon çalışmaları sırasında Roma Dönemi'ne ait yerleşim yerinde ve çevresinde su künkleri, binalara su getirmekte kullanılan pişmiş kiremitten içme suyu şebekesiyle bazı yaban hayvanlarının motiflerinin bulunduğu yer mozaiklerine rastlanmıştı.

ARKEOLOJİ HAZİNELERİ DÜNYA YOLCUSU...

22 Ekim., 2003 Ankara AA

Türkiye'nin arkeolojik zenginliklerinden bir bölümü, 2004 yılında İtalya, İsrail, ABD, Almanya ve Singapur'da sergilenecek. Türkiye'de 26 yıldır kazı yapan La Sapienza Üniversitesi öğretim üyesi, İtalyan arkeolog Prof. Marcella Frangipani'nin Malatya yakınlarındaki Aslantepe'den çıkardığı eserler, 2004 yılında İtalya'nın iki kentinde meraklıları ile buluşacak.

Kalkolitik (Bakır Taş Çağı), Tunç ve Hitit dönemlerine ait çanak çömlekten oluşan seramikler ve silahların yanı sıra altın ve diğer malzemelerden yapılmış mücevherlerden oluşan toplam 183 parçalık koleksiyon, Mart ayında Terramo, Ekim ayında da Roma'da ziyarete açılacak.

10 ESER METROPOLITAN'DA SERGİLENECEK

Türkiye'den bazı eserler, New York Metropolitan Sanat Müzesi'nde 15 Mart'ta açılacak "Bizantium: Fait and Power 1261-1579" adlı katılımlı sergide izlenime sunulacak.

Temmuz ayına kadar açık kalacak olan sergide, Topkapı Sarayı, İstanbul Arkeoloji ve Konya müzelerinden 10 eser yer alacak.

Eserler arasında çok değerli el yazmaları Ptolemaios'un Coğrafya kitabı, Kritovulos Tarihi ile Futuhat-ı Cemile'nin yanı sıra taş üzerine işlenmiş Bizans'ın sembolü olan çift başlı kartal kabartması, sütun başlıkları ve mezar taşı da bulunuyor.

60 ESER KUDÜS MÜZESİNDE SERGİLENECEK

Öte yandan 2004'ün Nisan ayında İsrail'in başkenti Kudüs'te "Sultanlar ve Kralların Diyarından Hazineler" adlı bir sergi açılacak.

Sergide, Türk İslam Eserleri Müzesi, Topkapı Sarayı ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden seçilen 60'a yakın eser sergilenecek.

Öte yandan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Berlin ve Singapur'da açılması planlanan iki ayrı sergi için de hazırlık yapıyor. Buna göre, 2004 yılının Mayıs ayında Berlin Tarih Müzesi'nde açılması planlanan sergide 1. Dünya Savaşı ile ilgili askeri malzeme ve belgelerin meraklılarının ziyaretine sunulması amaçlanıyor. Bakanlık, Singapur'da da "İslam Eserleri Sergisi" açmayı planlıyor.

Haziran ayında açılması düşünülen sergide, İstanbul Arkeoloji, Topkapı Sarayı ve Türk-İslam Eserleri müzelerinden el yazmaları, Kuran'lar ve rahleler başta olmak üzere çok sayıda eserin sergilenmesi amaçlanıyor.

VANMOUR VE LEVNİ YAN YANA

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ayrıca Topkapı'da açılacak bir sergide ünlü ressamlar Vanmour ile Levni'nin eserlerini biraraya getirmeyi planlıyor.

Hollanda'da 3 Temmuz'da açılan ve 26 Ekim'de sona erecek olan "Sefir Sultan ve Sanatçı" sergisine Topkapı Sarayı Müzesi'nden 10 eser gönderen bakanlık, buna karşılık Topkapı Müzesi'nde bir başka sergi açmaya hazırlanıyor. Hollanda'nın Rijks Museum'undan gelecek Vanmour tabloları, "Farklı Dünyalardan İki Ressam Fırçasıyla İstanbul Yaşamı" konulu sergide dünyaca ünlü ressam Levni'nin eserleriyle sergilenecek.

YABANCILARA ÇEKİM İZNİ KOLAYLAŞIYOR...

6 Eki., 2003 Ankara AA

Yabancılara uygulanan bürokratik süreç yüzünden kaçan tanıtım fırsatları, artık değerlendirilecek.Yabancıların bilimsel araştırma, arkeolojik kazı ve film çekme taleplerine uygulanan bürokratik süreç, 40 günden 5 güne indirilecek.

Hükümet, yabancıların bilimsel araştırma, arkeolojik kazı ve film çekme taleplerine uygulanan bürokratik işlemlerin azaltılması için ilgili Bakanlar Kurulu kararında değişiklik yapmaya hazırlanıyor. Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, Başbakanlığa gönderdiği yazıda, söz konusu değişiklik taslağına yer vererek,

halen uygulanmakta olan mevzuatın günümüz gereklerini karşılamadığını vurguladı. Gül, yabancılar tarafından yapılan başvuruların sonuçlanmasının bürokratik işlemler nedeniyle geciktiğini hatırlatarak, bunun Türkiye'nin olumlu imajına katkıda bulunmak yerine, tersine bir sonuç yarattığını kaydetti. Abdullah Gül, uygulanan prosedürün AB ülkeleriyle uyumlu hale getirilmesi için söz konusu değişikliklerin yapılması gerektiğini vurguladı.

40 GÜNLÜK PROSEDÜR 5 GÜNE İNDİRİLECEK

"Türkiye'de İlmi Araştırma, İnceleme Yapmak ve Film Çekmek İsteyen Yabancılara veya Yabancılar Adına Müracaat Edenler İle Yabancı Basın-Yayın Mensuplarının Tabii Olacakları Esaslar" başlıklı Bakanlar Kurulu kararında yapılacak değişikliğe göre, Türkiye'de "tanıtım amaçlı ses bandı, video kayıt ve belgesel film-ticari film" yapmak isteyen yabancı gerçek veya tüzel kişiler ile bunlar adına faaliyet gösteren T.C. uyruklu gerçek ve tüzel kişiler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan izin alacak.

Söz konusu kişiler, bunun için bakanlıkça hazırlanan müracaat formu ile birlikte yurtdışında T.C. temsilciliklerine, yurtiçinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'na müracaat edecekler. İzin almak için yapılacak müracaatlar, söz konusu araştırma, inceleme veya çekilecek film, çalışma süre ve yerleri ile müracaat sahibi hakkında gerekli bilgileri içerecek.

Müracaat sahibinin yapacağı araştırma ve inceleme konusunda eseri olup olmadığı, izin verilmesi sırasında göz önünde tutulacak.

ARKEOLOJİK KAZILARA İLİŞKİN MÜRACAATLAR

Yeni düzenlemeye göre, arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarına ilişkin müracaatlar ise yurtiçinde kendi büyükelçiliği vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığı'na, yurtdışında ise T.C temsilciliklerine yapılacak. Dışişleri Bakanlığı yapılan müracaatı değerlendirecek; konunun özelliğine göre ilgili bakanlık ve kuruluşların da görüşlerini alacak ve sonucunu ilgiliye bildirecek.

Arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları dışındaki müracaatlar, doğrudan araştırma, inceleme, çekim ve benzeri çalışmanın yapılacağı mahaldeki birime veya bu birimin bağlı olduğu idareye bizzat veya posta yoluyla yapılabilecek.

Müracaatlar en kısa sürede sonuçlandırılacak ve bu süre 5 günü geçemeyecek. Müracaatlar ve sonuçları hakkında, ilgili diğer makamlara bilgi verilecek.

Ayrıca, izin alarak araştırma ve inceleme yapanlar, hazırladıkları ilmi rapor ve yayınladıkları eserin bir örneğini izni aldıkları makama verecekler.

MÜZE VE ÖREN YERLERİNİN İŞLETMESİ ÖZEL SEKTÖRE.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, müzelerin işletmesini dernek ve vakıf gibi kuruluşlara, ören yerlerinin işletmesini de turizmcilere vermeyi planlıyor.

Ankara/AA

4 Aralık 2003 - Üzerinde çalışılan yeni bir proje ile yeterli sayıda ziyaretçi çekemeyen müze ve ören yerleri canlandırılmaya çalışılacak.

Müze işletmelerini, gişe gelirleri ve satış üniteleriyle birlikte dernek ve vakıflara vermeye hazırlandıklarını kaydeden Turizm Bakanlığı yetkilileri, "Biz müze ve ören yerlerinin hemen hepsinin işletmesini devre-

derek, canlanmalarını sağlamak istiyoruz. Yeni reform tasarısı çerçevesinde bu düzenlemeyi sağlayacağız. Çok âtıl müzelerimiz var, bunlara talipli çıkması zor olabilir ancak şimdiden işletmesinin üstlenilmek istendiği birçok müzemiz var" dedi.

Yetkililer, müzelerden bazılarının devlet yönetiminde kalacağına işaret ederek, bunlar arasında Ayasofya, Topkapı, Efes gibi yerler bulunduğunu ifade etti.

Öte yandan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, ören yerlerini ortaya çıkaracak, restore edecek ve ziyarete açacak turizm işletmecileri arıyor.

Kazı başkanının bakanlık tarafından tayin edileceği bu projede, ören yerlerinin tüm kazı çalışmaları, giriş ücretleri, bu yerlerde düzenlenecek organizasyonlar tamamen işletmecilere ait olacak.

Yetkililer, ören yerlerini, Aspendos Festivali örneğinden hareketle, sanatsal faaliyetlerle canlandırmak istediklerini kaydederek, Çeşme'den Antalya'ya kadar bütün turizm bölgelerinde bulunan ören yerlerinde festivaller, konserler düzenlenmesinin planlandığını bildirdi. Turizm beldelerinin belediye başkanları ve valileri ile konuyla ilgili olarak önümüzdeki günlerde bir toplantı yapılacağını ifade eden Turizm Bakanlığı yetkilileri, bu tür organizasyonların devlete yük olmadan şirketler aracılığıyla düzenlenmesinin önemine dikkati çekti.

Bakanlık yetkilileri, ören yerlerinde düzenlenecek sanatsal faaliyetlere turizmcilerin kataloglarında yer verileceğini belirterek, "Söz konusu sanat ve kültür organizasyonlarını, turizm açısından da çekici hale getirmek amacıyla öncelikle tur operatörlerine devretmeyi düşünüyoruz. Bu amaçla, festival programını turizm sezonu öncesinden hazırlayarak tur operatörlerine dağıtacağız. Sadece bu festivaller için tatil programı yapacak turist potansiyeli olduğuna inanıyoruz" diye konuştular.

Yetkililer, Çanakkale'den Mersin'e bütün antik tiyatroları kültürel organizasyonlar için işletmecilere açabileceklerini ifade etti.

Bakanlığın sanatçı ve teknik ses düzeni desteği dışında etkinliklerin organizasyonuyla ilgilenmeyeceğini kaydeden yetkililer, gelirin de giderin de organizasyonu yapan turizmciye ait olacağını, bilet satışı, broşür basımı, sanatçıların ve teknik ekibin yol, yemek ve konaklama giderlerinin tamamen tur operatörüne ait olacağını bildirdi.

TARİHİ ESERLER MÜZE BEKLİYOR

Nevşehir'in Derinkuyu İlçesi'ne bağlı Özlüce Köyü'nde, ilk Hıristiyanlık dönemine ait yeraltı şehrinden çıkarılan tarihi eserler, yer sıkıntısı nedeniyle yeraltı şehri girişinde sergileniyor.

Nevşehir AA

7 Aralık 2003 - Özlüce Köyü Muhtarı İsmail Demir, 1997 yılında Nevşehir Valiliği'nin katkıları ile ilk Hıristiyanlık döneminde, toplanma merkezi olarak kullanılan yeraltı şehrinin gün yüzüne çıkarıldığını ve yeraltı şehrinde çok sayıda tarihi eser bulunduğunu belirtti.

Yeraltı şehrinden çıkarılan tarihi eserleri yer sıkıntısı nedeniyle ancak yeraltı şehrinin girişinde sergileyebildiklerini anlatan Demir, "Yeraltı şehrinden, ilk Hıristiyanlık dönemine ait değirmen taşı, kapı koruyucu, bulgur değirmeni, gülleler gibi o dönemki kent yaşamının izlerini taşıyan eserler ile 18. yüzyılda bölgede yaşayan Rumlar ve Osmanlılar dönemine ait pencere kapağı, yağmur oluğu, tuvalet taşı, at ve kağnı arabaları tekerlekleri gibi tarihi eserler bulundu. Bu eserler bölgeyi ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisini çekiyor. Yer sıkıntısı nedeniyle tarihi eserleri ancak yeraltı şehrinin girişinde sergileyebiliyoruz" diye konuştu.

Kapadokya bölgesinin en önemli yeraltı şehirlerinden birine sahip olan köylerinin tanıtımının yeterince yapılamadığından yakınan Demir, yeraltı şehrinden çıkarılan tarihi eserlerin sergilenebileceği bir müze yaptırılması için yetkililerin katkısını beklediklerini kaydetti.

1. RAMSES ÜLKESİNE DÖNDÜ!

ABD'nin Atlanta kentinde bulunan Michael C. Carlos Müzesi, 3000 yıl önce Mısır'ı yöneten 1. Ramses'e olduğu düşünülen mumyayı Mısır'a iade etti.

Kahire AA

27 Ekim 2003 Mısır'dan 19. yüzyılda bir mezar soygunuyla kaçırılan mumyanın, orijinal süslemeli tabutuyla birlikte, dikkatle yerleştirildiği tahtadan bir muhafazanın içinde uçakla Kahire havaalanına getirildi.

Görgü tanıkları, tarih öncesi çağlarda yaşamış Mısırlı hükümdarın tabutunun bulunduğu muhafazanın Mısır bayrağına sarılı olarak uçaktan çıkarıldığını belirttiler. Mısır Eski Eserler Yüksek Kurulu Genel Sekreteri Zahi Havas'ın da, Mısır'a uçakla getirilişi sırasında, mumyaya eşlik ettiği bildirildi.

YÜKSEK TEKNOLOJİ YARDIM ETTİ

ABD'deki müzeye 1999 yılında getirilen mumyanın üzerinde, 'Eski Mısır Tarihi' uzmanlarının, yaş saptamak için yaptıkları radyokarbon testleri, mumyanın 1. Ramses'in hüküm sürdüğü MÖ 1298-1296 yıllarına ait olduğunu ortaya çıkardı. Ardından, ABD'deki müze yöneticileri, mumyayı Mısır'a iade etmeyi teklif ettiler ve müzenin internet sitesinde bunu belirttiler.

"G. WASHINGTON'UN NAAŞINA EŞDEĞER"

Emory Üniversitesi Michael C. Carlos Müzesi Eski Eserler Direktörü Peter Lacovara, "Eğer George Washington'un naaşı yurtdışında bulunsaydı, ABD'ye geri gelmesini kesinlikle ümit ederdik" diye konuştu.

19. HANEDANLIĞIN KURUCULARINDAN

Aslında bir askeri komutan olan ve M.Ö. 1298 yılında tahta geçen 1.Ramses, Mısır'ı sadece 2 yıl yönetebilmesine karşın, ülkeyi onlarca yıl yöneten torunu 2. Ramses ile birlikte, 19. Mısır Hanedanlığı'nın kurucularından kabul ediliyor.

1. Ramses'in kuzey Mısır kökenli olduğu ve ailesinin, fırtına tanrısı Seth'i tanrı kabul ettiği belirtiliyor.

Firavunların Aile Ağacı (M.Ö.1296 - M.Ö.1064)

145 PARÇALIK MUMYA

Ramses'in mumyası ile 145 parçadan oluşan bir koleksiyon, Michael C. Carlos Müzesi tarafından, 1999 yılında Niagara'da kapanmak üzere olan bir müzeden satın alınmıştı.

Peter Lacovara, "Mumyayı Mısır'a iade ederek doğru olan şeyi yaptıklarını" ifade etti.

"TÜRKİYE'DE ÜÇ BÜYÜK İMPARATORLUK: HİTİT, BİZANS VE OSMANLI" SERGİSİ JAPONYA'DA AÇILDI·

2003 Yılının Japonya'da Türkiye Yılı ilan edilmesi nedeniyle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Japonya'nın üç büyük şehrinde; "Türkiye'de Üç Büyük İmparatorluk: Hitit, Bizans ve Osmanlı" adlı bir sergi açıldı. Japon halkı tarafından büyük bir ilgi ile karşılanan sergide 14 müzemizden seçilmiş toplam 207 adet arkeolojik ve etnoğrafik eser bulunmakta. 2004 yılının Şubat ayı sonuna kadar açık kalacak serginin en önemli eserini Topkapı Hançeri oluşturmakta.